

Makale tarihçesi: Alındı: 7 Mart 2017; Kabul edildi: 17 Eylül 2017

Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocukların Trabzon devlet okullarındaki durumu

Mine Gözübüyük
Tamer[▲]

Özet

2011 yılı Mart ayından bu yana devam eden Suriye’deki iç savaş ve çatışma ortamı, milyonlarca Suriye vatandaşının komşu ülkelere sığınmasına yol açmıştır. 2017 yılı itibarıyla Türkiye’de geçici koruma kapsamına alınan Suriyelilerin sayısı üç milyonu aşmış durumdadır. Böylesi yoğun bir kitlesel göç içerisinde okul çağındaki çocuklar, geçici koruma kapsamına alınan Suriyeli nüfusun neredeyse üçte birini oluşturmaktadır. Suriye’deki iç savaşın uzaması ve akabinde Türkiye’ye göç eden insanların kalma sürelerinin artmasına paralel şekilde bu çocukların eğitim sistemine dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu çalışma, okul çağında olan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocukları odağına alarak onların eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunları, beklenti ve taleplerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, çocukların devam ettikleri okullarda okul müdürleri ve öğretmenlerin deneyimleri de araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırma Mart-Nisan 2016 tarihleri arasında Trabzon İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı altı ilköğretim okulunda (ilk ve ortaokulda), öğrenim gören Suriyeli öğrenciler ile bu okullarda görev yapan okul müdürleri ve öğretmenlerle sınırlıdır. Konunun amacına uygun bir şekilde konuya müdahil olan okul yöneticileri, öğretmenler ve öğrencileri anlamaya yönelik saha araştırmasında verilerin toplanması sırasında derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Özellikle öğrencilerle hem bireysel hem de odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Bu sayede, geçici koruma kapsamındaki çocukların haklarını gözetilen politika üretilmesi kapsamında, etkin bir eğitim programının hazırlanması ve uygulanması, eğitim materyallerinin hazırlanması ve geliştirilmesi, düzenli ve doğrudan bir izleme faaliyetinin yapılması, eğitim süreçlerine erişim için farkındalık sağlanması, gerektiğinde eğitimcilerin ihtiyaç duydukları alandaki yeterliliklerinin güçlendirilmesi ve desteklenmesi hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: Geçici koruma; Suriyeli çocuklar; eğitim.

Giriş

2010 yılının Aralık ayında Tunus’ta başlayan ve “Arap Baharı”¹ olarak literatüre geçen halk hareketleri, tıpkı bir domino etkisi yaratarak Orta Doğu ve

[▲] Doç Dr Mine Gözübüyük Tamer, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Trabzon, Türkiye. E-posta: mgozubuyuk@hotmail.com.

¹ 2010 yılında başlayan ve günümüzde de süren, Arap Dünyasında yaşanan halk hareketlerine verilen ortak addır. Wikileaks belgelerinde yer alan yolsuzluk iddialarının ortaya çıkmasıyla Tunus’ta başlayan süreç, Mohammad Bouazizi’nin işsizlik yüzünden 18 Aralık 2010’da kendini yakmasıyla tırmanışa geçmiş, uydu kanalları, cep telefonları ve internet kullanımının yaygınlığı sayesinde hızla yayılmıştır (Gülec, 2015b)

Kuzey Afrika'nın tamamına yayılmıştır. 2011 yılında Suriye'ye sığınan dalga sonrasında yaşanan iç savaş ve çatışma ortamı milyonlarca Suriye vatandaşının başka ülkelere sığınmasına yol açmıştır (Yazgan ve ark. 2015:184). 2017 itibarıyla sayıları üç milyonu aşan Suriye vatandaşı uluslararası koruma talebinde bulunmak amacıyla Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye'ye sığınan Suriyeli nüfusun özelliklerine bakıldığında önemli detaylar ortaya çıkmaktadır. 2017 yılı Haziran ayı itibarıyla kayıtlı toplam 3.049.879 bin² Suriyelinin % 53,5'ini erkekler, % 46,5'ini kadınlar oluşturmaktadır. Nüfusun yaş gruplarına dağılımları dikkate alındığında, 0-4 yaş arası grubun toplam nüfus içindeki oranı % 12,2; 5-9 yaş arası grubun oranı % 14,2; 10-14 yaş arası grubun oranı % 10,7 ve 15-18 yaş arası nüfusun oranının ise % 8,5 olduğu görülür (Yücesahin ve ark., 2017). Bu sığınmacıların yaklaşık % 10 kadarı devlet tarafından kurulan 26 kampta kalırken, geri kalan bölümü Türkiye'nin değişik bölgelerinde kendi olanaklarıyla yaşamlarını sürdürmektedirler (Akgül ve ark., 2017). Bu noktada nüfusun önemli bir bölümünü (yaklaşık üçte birini) okul çağındaki çocukların³ oluşturduğu göze çarpar. Bu çocukların özel ilgiye gereksinim duyduğu yaygın olarak kabul gören bir anlayıştır. Bu gereksinimler arasında eğitim ihtiyaçlarının karşılanması ön plandadır. Keza, ister yerleşik olsun ister mülteci olsun eğitim çocukların gelişiminde hayati bir öneme sahiptir.

Her ne sebeple olursa olsun topraklarından ayrılmış olmak, çocuğun eğitim hakkını ya da devletin bunu sağlama sorumluluğunu ortadan kaldırmamaktadır. Bu noktada Türkiye üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeye çalışmaktadır. Ulusal Türk kanununa göre yabancılar dâhil Türkiye'deki tüm çocuklar ilk ve orta öğretimden ücretsiz faydalanma hakkına sahiptir. Eylül 2014'te yayımlanan yabancıların eğitime erişimine ilişkin Milli Eğitim Bakanlığı genelgesinde (No: 2014/21) geçici koruma altındaki yabancıların, her ildeki il milli eğitim müdürlüğü tarafından denetlenen okullar ve geçici eğitim merkezleri tarafından sağlanan eğitim hizmetlerine erişiminin gerçekleştiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda, geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler Türkiye'deki devlet okullarına ve geçici eğitim merkezlerine kayıt yaptırma hakkına sahiptirler. Öte yandan, eğitim sürecine dâhil olan öğrenim çağındaki çocukların sayısının hâlen düşük düzeyde olduğu araştırma raporlarına yansıyan öncelikli konular arasındadır (SETA, 2016a,b; BEKAM 2015; Norman, 2014; Şirin, 2015). UNICEF (2015), Türkiye'deki Suriyeli çocukların % 73'ünün okula gidemediğine dikkat çeker. Nitekim dönemin Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı da, Ekim 2014 itibarıyla 150 bin Suriyeli öğrencinin Türkiye'de eğitim sistemine dâhil olduğunu; yaklaşık 200 bin çocuğun ise sistemin dışında kaldığını duyurmuştur (MEB, 2014). AFAD Başkanlığının verilerine göre, 0-18 yaş grubundaki çocuk ve gençlerin % 53'ü kamplarda

² <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224> (Erişim tarihi 10.06.2016).

³ Okul çağı yaş grubu olan 6-18 yaş kategorisi bu çalışmada 'çocuklar' olarak anılacaktır. Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri Örgün Eğitim 2016-2017 kitapçığında okul çağı yaş grubu bu şekilde belirtilmektedir.

yaşarken % 49'u kamp dışında yaşamaktadır. Özellikle kamp dışında yaşamlarını sürdüren Suriyeli çocukların hangi ölçüde eğitime erişebildiği ise bilinmemektedir.

Kamp dışında yaşayan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin başta Şanlıurfa olmak üzere Hatay, İstanbul, Gaziantep, Adana, Mersin gibi Türkiye'nin farklı illerine de dağıldıkları tespit edilmiştir (GİGM, 2016). Trabzon ili geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin ikamet etmek üzere göç ettiği illerden birisi olup burada yaklaşık 2350 Suriyelinin⁴ olduğu görülmektedir. Bu rakamın üçte birinin çocuklardan oluştuğu varsayıldığında okul çağında yaklaşık 780 çocuğun olduğu tahmin edilmektedir. Ülkemize gerçekleşen göç dalgasının 2016 yılı sonu itibarıyla artacağı beklendiğinden (3RP; 2015) okul dışında olan yaklaşık 400 bin çocuğun ve yeni gelecek olanların ihtiyaçlarının giderilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığından alınan son verilere göre, ülke genelinde yaklaşık 325.000 Suriyeli çocuğun okula ya da geçici eğitim merkezlerine kaydı bulunmaktadır, bu rakam Haziran 2015'te sona eren geçtiğimiz eğitim öğretim yılına göre kayıt oranlarında %50 artış olduğunu göstermektedir, ancak Suriyelilerin sayısındaki artış dikkate alındığında çok fazla çocuğun eğitim sisteminin dışında kaldığı göz ardı edilmemelidir (UNICEF, 2016:1). Dolayısıyla, üç ya da daha uzun süredir eğitim sistemi dışında kalan çocukları sisteme kazandırmak, öte yandan sisteme kayıt yaptırarak okula devam yönünde birtakım sorunlarla karşılaşan çocukların önündeki engelleri ortadan kaldırmak için uzman akademik bir desteğe ihtiyaç bulunmaktadır. Suriye'deki iç savaşın uzaması ve akabinde Türkiye'ye göç eden insanların kalma sürelerinin artmasına bağlı olarak bu çocuklar Türkiye'deki diğer vatandaşlarla birlikte yaşamaktadır. Bunların eğitim sistemine dâhil edilmesi ve sürecin takip edilmesi, uyum sürecinde ve akabinde karşılaşılan sorunların bertaraf edilmesinde önemli bir adımdır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Trabzon'da geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocukların eğitim sistemi içindeki deneyimlerini mercek altına almak, bu süreçte karşılaştıkları güçlükleri ve nasıl bir destek belediklerini ortaya koymaktır. Eğitim sürecinde Suriyeli çocukların dışında, bu öğrencilerin devam ettikleri okullarda okul müdürleri ve öğretmenler de bir takım sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların ortaya konması da eğitim sürecindeki aksaklıkların giderilmesinde yol gösterici olacaktır. Bu sayede, geçici koruma kapsamındaki çocukların haklarını gözeten politika üretilmesi kapsamında, etkin bir eğitim programının hazırlanması ve uygulanması, eğitim materyallerinin hazırlanması ve geliştirilmesi, düzenli ve doğrudan bir izleme faaliyetinin yapılması, eğitim süreçlerine erişim için farkındalık sağlanması, gerektiğinde eğitimcilerin ihtiyaç duydukları alandaki yeterliliklerinin güçlendirilmesi ve desteklenmesi hedeflenmektedir. Bunlar aynı zamanda,

⁴ http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (15.06.2017 tarihi itibarıyla)

toplumsal uyum, bütünleşme, sosyalleşme, sosyal ve ekonomik kalkınma gibi temel işlevlere sahip eğitim mekanizmasının daha fonksiyonel hale gelmesine katkı sağlayabilir.

Metod

Çalışma bir bütün olarak ele alındığında betimleyici bir araştırma olarak tanımlanabilir. Mevcut durumu tespiti yöneliktir. Kavramsal çerçevede geçici koruma kapsamında Suriyeli olmanın resmi tanımlamalarının yanı sıra sosyolojik perspektifte Suriyeli çocukların Türkiye'nin eğitim imkânlarından yararlanması ile ne ifade edilmek istendiği ortaya konmuştur. Bu süreçteki yasal mevzuat irdelenmiştir. Konunun amacına uygun bir şekilde konuya müdahil olan okul yöneticileri, öğretmenler ve öğrencileri anlamaya yönelik saha araştırmasında verilerin toplanması sırasında derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Özellikle öğrencilerle hem bireysel hem de odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Bu doğrultuda, öğrencilerin genel profilini ortaya koymak, başvuru sürecinden itibaren edindikleri deneyimleri ve karşılaştıkları sorunları tespit etmek amacıyla belli başlıklarda nitel veri derlenmiştir. Aynı zamanda belirlenen okullarda görev yapan okul yöneticileri ve bu öğrencilerin derslerine giren öğretmenlerle de görüşmeler yapılarak Suriyeli öğrencilere ilişkin olumlu/olumsuz deneyimleri derlenmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırma çerçevesinde, Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Trabzon ilinde ilk ve ortaöğretim okullarına devam eden Suriyeli öğrencilerin sayısına (yerleştikleri birimlere göre il merkezi/ ilçe/ okul şeklinde) ilişkin bilgi talep edilmiş olup sadece ortahisar ilçesine bağlı temel eğitim kurumlarında öğrenim gören Suriyeli öğrenci sayısına (57 öğrenci) ulaşılmıştır. Bu bağlamda, bu öğrencilerin kayıtlı bulunduğu 6 okulda söz konusu araştırma gerçekleştirilmiştir. Her bir okulda bir okul müdürü olmak üzere toplam 6 okul müdürü, her bir okulda üç öğretmen olmak üzere toplam 18 öğretmen ve okullardaki Suriyeli öğrenci sayısı dikkate alınarak toplamda 32 Suriyeli öğrenciyle yüz yüze görüşme ve odak grup çalışması yapılarak Suriyeli öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul müdürlerinin karşılaştıkları temel sorunların neler olduğu ve nasıl bir desteğe ihtiyaç duydukları araştırılmıştır⁵. Arapça bilen sosyoloji bölümü öğrencisi Türkçeyi konuşamayan/anlamamayan ya da konuşmada/anlamada zorluk çeken öğrencilerle karşılaştırılması durumunda tercümanlık yapmış, önceden hazırlanmış sorular çocuklara yöneltilerek cevap almaya çalışmıştır. Çocuklarla yapılan bireysel ya da odak grup görüşmelerinin sohbet tarzı rahat bir ortamda gerçekleşmesine özen gösterilmiştir. Bireysel görüşmeler, okul müdürleri ve öğretmenlerle; bireysel ve odak grup çalışması ise Suriyeli öğrencilerle yapılmıştır. Öğrencilerle yapılan

⁵ Araştırmanın saha boyutunda, 2015-2016 yılı akademik dönemde sosyoloji bölümü son sınıfta öğrenim gören iki öğrenci yer almıştır.

görüşmeler okulların konferans salonlarında, okul müdürlerinin odalarında gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama ve Değerlendirme Teknikleri

Çalışmada yarı yapılandırılmış açık uçlu soruların yer aldığı bir soru formu kullanılmıştır. Araştırmanın amacına paralel şekilde üç farklı grup için farklı sorular oluşturulmuştur. Bu soruların cevaplanması kısmında katılımcının izni dâhilinde görüşmeler kayıt cihazına kaydedilmiştir. Öğrencilerin yaş grupları ve Türkçe anlama-konuşma seviyelerinin farklı oluşu görüşme sürelerinde değişikliğe sebep olmuştur. Bazı öğrencilerle bireysel bazı öğrencilerle ise odak grup görüşmeleri yapılmış, özellikle odak grup görüşmelerinde katılımcı sayısının en az dört en fazla sekiz olacak şekilde ayarlanmasına özen gösterilmiştir. Bazı durumlarda tercüman aracılığıyla bazı durumlarda ise Türkiye geçmiş 3-4 yılı aşkın Türkçeyi öğrenmiş ya da Türkmen olup Türkçeyi bilen öğrenciler aracılığıyla bu öğrencilerle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Suriyeli öğrenciler için Türk eğitim sistemi içindeki deneyimlerinin, bu süreçte karşılaştıkları güçlüklerin ve nasıl bir destek beklediklerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaçla daha önceden hazırlanan sorular öğrencilere, okul müdürleri ile öğretmenlere yöneltilmiştir. Bu üç ayrı kategori halinde düzenlenen soru formuna verilen cevaplar, katılımcıların izni dâhilinde kayıt altına alınmış ve daha sonra görüşme kayıtları bilgisayar da orijinal hallerini muhafaza etmek suretiyle yazıya dökülmüştür. Ardından her üç kategoride elde edilen bilgilere alt başlıklar halinde çalışma içerisinde yer verilmiştir. Çalışma içinde alıntılar yapılırken alıntının kimden yapıldığını gösteren kısa kodlar kullanılmıştır. Öğrenciler için bu kodlama, cinsiyet-sıralaması-yaş ve sınıfını gösteren kısaltmalar şeklinde (E4-10yaş-4.sınıf), öğretmenler ve okul müdürleri içinde benzer bir kısaltma yapılarak “görevi-cinsiyeti-sıralaması” şeklinde (müdür-cinsiyet-sıralama ise MDR-E3, sınıf öğretmeni/ikinci kadın ise SÖ-K2 gibi) aktarılmıştır. Araştırma Mart-Nisan 2016 tarihleri arasında Trabzon İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı altı ilköğretim okulunda (ilk ve ortaokulda), öğrenim gören Suriyeli öğrenciler ile bu okullarda görev yapan okul müdürleri ve öğretmenlerle sınırlıdır.

Kavramsal Çerçeve

Bu başlık altında öncelikle çalışmada sıklıkla kullanılan ve çalışmanın anlaşılmasına temel teşkil eden *geçici koruma*, *geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler* ve *göç* olmak üzere üç temel kavrama yer verilmiştir. Geçici koruma yönetmeliği *geçici korumayı*⁶, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen ve sınırlarımızı

⁶ Daha önce Türk yasalarında yer almayan, kitlesel akın durumlarında sağlanacak ‘geçici koruma’ sistemi, 11 Nisan 2013 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Türk Hukuk sistemine girmiştir.

geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma olarak tanımlar. Bu bağlamda, geçici koruma, devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur (Adıgüzel, 2016:15). Öte yandan, geçici korumanın güvenli topraklara erişime izin verilmesi, geri gönderme yasağının uygulanması, temel ve acil insani ihtiyaçların karşılanması olmak üzere üç temel unsuru bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle, geçici koruma rejimlerinin temel işlevi, kitlesel akım durumlarında silahlı çatışma, yaygın şiddet, insan hakları ihlalleri ve doğal afet gibi nedenlerle ülkesini terk etmek zorunda kalmış kişilerin güvenli bir yere erişimini teşvik etmek ve bu kişileri geldikleri ülkeye geri gönderilmekten korumak olarak kabul edilebilir (Çiğer, 2016: 67). *Geçici Koruma kapsamındaki Suriyeliler* şeklindeki tanımlama ise, yine 2014 yılında “Geçici Koruma Yönetmeliği”nin yürürlüğe girmesiyle birlikte kullanılmaya başlamıştır. Esasen, başlangıçta Suriye’den iç savaş nedeniyle ülkemize gelen insanların statüsüne ilişkin kullanılan tanımlamalar net değildi. Bu insanlara yönelik yazılı ve görsel medyada “misafır”, “mülteci”, “sığınmacı”, “göçmen” gibi kavramlar sıkça kullanılmakta ve bu sebeple bir kavram kargaşası yaşanmaktaydı. Misafır sözcüğü hiçbir hukuksal statüyle örtüşmeyen bir tanımlama olmakla birlikte *sığınmacı* ilgili ulusal veya uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvuru sonucu bekleyen kişiye tekabül etmektedir. *Mülteci* ise ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu nedenle dönmek istemeyen kişi olarak tanımlanmaktadır (Adıgüzel, 2016:5). *Göçmen* terimi de genelde bireyin göç etme kararını, kendi özgür iradesiyle ve kişisel rahatlık sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Ekim 2011’de resmi olarak açıklandığı şekliyle Türkiye, Suriyeli “misafirlerini” İçişleri Bakanlığı 1994 Yönetmeliği’nin 10. maddesi gereğince “geçici koruma rejimine” almıştır. Nisan 2013 tarihinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun (YUKK) yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye’de bulunan mültecilerin hukuki statüsü açıklığa kavuşturulmuştur. Zira söz konusu kanun bu yönde bazı maddeleri içermektedir. Ardından, bu kanuna dayanarak Ekim 2014’te Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır. Bu yönetmelikle, Türkiye’de kendilerine “geçici koruma statüsü” verilen Suriyelilerin bağlı oldukları geçici koruma rejimine bir düzenleme getirilmiş, Suriyeli mültecilerin yasal statüleri, hakları ve alacakları sosyal yardımları netleştirilmiştir (Kap, 2014). Bugün Türkiye’de sayısı 2.7 milyonu aşkın Suriyeli geçici koruma politikası ile korunmaktadır (Çiğer, 2016). Dolayısıyla, çalışmada Suriye’deki iç savaştan kaçarak ülkemize sığınan kişileri tanımlamak

üzere “geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler” ibaresi kullanılmıştır. Göç olgusuna da açıklık getirmek gerekir. 2016 Türkiye Göç Raporunda (2016), göç olgusu yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasadışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı ifade etmektedir. Bu kavrama yüklenen anlamlar zaman içerisinde göçe sebep olan faktörlerin ve göçlerin gerçekleşme şekillerine göre çeşitlilik kazanmasıyla birlikte farklı bağlamlarda “yurtiçine-yurtdışına göç”, “düzenli-düzensiz göç”, “bireysel-kitlesele göç”, “zorunlu-gönüllü göç”, “geçici-kalıcı göç”, “sığınma ya da mülteci hareketi” vb. kullanıldığı da olmaktadır. Ancak göç kısaca “bireysel ya da kitlesele yer değiştirme eylemi” olarak tanımlanmaktadır (Şahin, 2001). Daha geniş anlamda ise klasik bir yer değiştirme hareketinin yanı sıra insanların belirli bir süreyi veya tüm yaşamlarını geçirmek için farklı bir yörede yerleşmeleri (Aksoy, 2012) konusunu da kapsayan göç kavramı, toplumsal düzeni ve ülkelerin politikalarını etkileyen toplumsal bir olgu olarak kabul edilmektedir. İnsanların farklı coğrafyalar arasındaki bu hareketi bireysel ya da küçük topluluklar halinde olabildiği gibi, özellikle savaş durumlarında kitlesele düzeyde de olabilmektedir (Aksoy, 2012). Bu bağlamda, Suriye’deki çatışmalar neticesinde Türkiye’ye doğru kitlesele nüfus hareketleri ivme kazanmış ve göç kapsamında ele alınmıştır. Bu noktada, Suriyelilerin yaşadığı yerdeki şartlar gereği Türkiye’ye yoğun bir nüfus akışına tanık olunmaktadır. Dolayısıyla, bu yöndeki göç olgusunun nedenleri ve sonuçları itibarıyla sığınma ya da mülteci hareketi şeklinde, zorunlu ve kitlesele olarak cereyan ettiğini söylemek mümkündür.

Literatür Tarama

Suriyeliler konusunda yapılan ulusal (Tunç, 2015; Erdoğan, 2014; Dinçer ve ark, 2013; Oytun ve ark, 2015, 2015) ve uluslararası (UNESCO, 2011; UNICEF 2010; AFAD, 2013; UNHCR: 2013; Dorman, 2014; UNDP, 2015; Culbertson ve ark., 2015; Yazgan ve ark., 2015) çalışmalarda eğitim hususunda önemli tespitler yapılmış ve akabinde politika önerileri ortaya konmuştur. Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimi konusunu doğrudan odağına alarak yürütülen çalışmalardan biri İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Biriminin Ocak-Mart 2015 döneminde yürüttüğü bir araştırmadır (Dinçer ve ark, 2013). Bu çalışmada Suriyeli öğrencilerin ve sınıflarında Suriyeli öğrenciler bulunan Türkiye’li öğretmenlerin eğitim sisteminde karşılaştıkları sorunları araştırılmış ve belirlenen sorunlara yönelik politika ve uygulama önerilerinin yer aldığı bir rapor hazırlanmıştır. Söz konusu raporda, Türkiye’deki eğitim sistemine dâhil olan Suriyeli öğrencilerin okula kayıt sürecinden başlamak üzere eğitim öğretim sürecinin tamamında çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldığı, çoğu Suriyeli çocuğun Türkçeyi kullanarak yeterli iletişim kuramıyor olması, Geçici Eğitim Merkezleri dışındaki devlet okullarının Suriyeli öğrencilere uygun, ayrı bir müfredatı bulunmaması, diğer öğrencilerin; özellikle

de velilerinin Suriyeli çocukların okullara kayıt olması konusundaki isteksizliği ve öğretmenlerin yaşanan ayrımcı tutum ve davranışlarla başetmek konusunda yeterli donanıma sahip olmaması temel sorunlar olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, idareciler ve öğretmenlerin devletin Suriyelilere sunduğu olanak ve hizmetlerden haberdar olmaması ve dolayısıyla Suriyeli öğrencileri veya ailelerini destek almaları için yönlendirememeleri de var olan sorunların büyümesine yol açtığına dikkat çekilmiştir. Söz konusu sorunların, bilgisizlik, vakitsizlik veya donanımsızlık nedeniyle öğretmen ve idarecilerin çözemedikleri sorunlar olarak arttığını yönünde bilgi sunulmuştur.

SETA Vakfı tarafından yürütülen bir başka çalışmada (2016a), konu ile ilgili hem dokümanların ve politika belgelerinin analizi yapılmış hem de kamp içi ve kamp dışında sunulan eğitim hizmetlerine yönelik bazı okul müdürleri ve öğretmenler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İlgili kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile görüşülerek, Türkiye'nin okul çağındaki Suriyeli çocuklara sunmuş olduğu eğitim hizmetleri, uyguladığı politikalar, Suriyeli çocukların eğitime erişim durumu ve karşılaşılan zorluklar ele alınmıştır. Bu çalışmada; ülkelerindeki savaş ortamından kaçıp Türkiye'ye sığınan temel eğitim çağındaki Suriyeli çocukların eğitime erişim olanaklarının neler olduğunu, nasıl bir eğitim faaliyetinin yürütüldüğünü, bu konuda ne tür politikaların uygulandığını, bu politikaların etkilerinin ve eksikliklerinin neler olduğunu tespit etmek ve bu konuda yapılması gerekenlere yönelik öneriler sunmak amaçlanmıştır. Söz konusu çalışmada sorun alanları alt başlıklar halinde sunulmuştur. İlki bu çocukların eğitime erişim ve katılımına ilişkindir. Buna göre Suriyeli sığınmacılara ilişkin en temel sorun veri eksikliğidir. Özellikle kamp dışındaki Suriyelilere ilişkin ciddi bir veri eksikliği bulunmaktadır. Bu nedenle, Suriyeli çocukların hangi oranda eğitime erişebildiği ya da eğitimden mahrum kaldığı bilinmemektedir. Bu temel veri eksikliği Suriyeli çocuklara ilişkin yapılan/yapılacak eğitim hizmetlerinin koordinasyon ve planlamasını zorlaştırmaktadır. İkinci sorun öğretmenlere ilişkin üçüncüsü ise dilden kaynaklı sorunlardır. Hem kamp içinde hem de kamp dışında Suriyeli çocuklar ve yetişkinler için Türkçe eğitimi verecek öğretmen ve öğretim materyalleri sorunu bulunduğu dile getirilmiştir. Bir diğer sorun temelde eğitim birimlerine ilişkin koordinasyon eksikliğidir. Son olarak müfredat ve öğretim materyallerine ilişkin sorunlar dile getirilmiştir.

SETA tarafından hazırlanan bir diğer raporda (2016b), 2012 yılında eğitime yönelik çalışmalara rağmen Suriyeli çocukların okullaşma oranlarının halen düşük olduğu ifade edilmektedir. Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) ve devlet okullarında okul öncesi ve ilkokul kademelerinde erkeklerin kızlara nispeten daha fazla okullaştığına dikkat çekilmiştir. Ancak ortaokul ve lise düzeyinde kız çocukların erkeklere göre daha fazla okullaştığı belirtilmektedir. Bunun muhtemel sebebi erkek çocukların ailelerine ekonomik destek sağlamak için çalışmak durumunda kalmaları olarak gösterilmiştir. Ayrıca, kademeler ilerledikçe okullaşma oranının azaldığına, sınıf düzeyinde ise okullaşmanın en

çok birinci sınıf düzeyinde, en az ise 11. sınıf düzeyinde olduğuna işaret edilmiştir. Lise kademesinde okullaşmanın az olmasında belirleyici iki faktörün olduğu belirtilerek birinci faktörün erkek çocukların aileye ekonomik destek sağlamak için çalışmak durumunda olması; ikinci faktörün ise lise çağına gelen genç kızların erken evlendirilmesidir.

BEKAM tarafından hazırlanan raporda (2015) ise, Türkiye’de bulunan Suriyelilerin yarısından fazlasının (% 53) 18 yaş altındaki çocuk ve gençler olduğuna dikkat çekilerek Suriyeli çocukların okullaşmasına ilişkin sorunlar yaşandığı vurgulanmaktadır. Özellikle bu çocukların eğitimlerine yönelik yapılan girişimler konusunda gerek başlangıçta Suriyelilerin kalıcılığının bu kadar uzayacağı öngörülemediğinden gerek eğitim dilinin Türkçe olmasından kaynaklanan çok büyük sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir. Kamplar içinde durum nispeten iyi olsa da genelde okullaşma % 15-20 gibi bir düzeyde kaldığı beyan edilmektedir.

Kirişçi tarafından yürütülen çalışmada (2014), Türk hükümetinin geçici koruma kapsamındaki çocuklara eğitim verilmesi konusunda karşı karşıya kaldığı zorluklara değinilmektedir. Buradaki en önemli ve stratejik sorunun bu çocukların Türkiye’deki kalıcılıklarına ilişkindir. Halen, okula erişimi olan çocukların Suriye’ye geri dönecekleri varsayımına dayanarak eğitim aldıkları belirtilmiştir. Bu çocukların Suriye’ye dönüp dönmeyeceği varsayımı üzerine şekillenen eğitim anlayışı beraberinde bir takım güçlükleri de getirmektedir. Zira bu sorunun cevabı, sonunda eğitimin yönünü de –dil öğretimi ve müfredatı- belirleyecektir.

Yavuz ve arkadaşları tarafından yürütülen bir (2016) çalışmada, acil durum yönetimi perspektifinden mültecilere yönelik yapılan eğitim yardımları incelenmiş ve bu bağlamda Türkiye’deki Suriyeli mültecilere yapılan eğitim yardımları değerlendirilmiştir. Türkiye’nin, mültecilerin eğitimi için öğretmen desteğinden okul yapımına kadar birçok yardım gerçekleştirmesine rağmen çok sayıda okul çağındaki mülteci çocuğun eğitime erişemediğine dikkat çekilmektedir. Suriyeli mülteciler için eğitim açısından görülen iki temel sorundan biri, yerinden edilmişliğin doğal bir sonucu olan fakirlik olarak tespit edilirken ikincisi geçerliliği olan diplomaların verilememesi olarak tespit edilmiştir. Sorunların çözümü için hükümetler, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliği ve koordinasyonun artırılması gereği vurgulanmıştır.

Son olarak, Sakız tarafından yürütülen bir araştırma da (2016), Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki okullarda, Suriyeli sığınmacı çocukların devlet okullarına dâhil edilmesi politikasının okul idarecilerin düşünce, inanç ve tutumlarına yansımaları nitel araştırma yöntemi üzerinden irdelenmiştir. Göçmen çocukların kendilerini ait hissettikleri bütünleştirici okul iklimleri inşa edilebilmesi için eğitim sistemindeki mevcut fırsatları ortaya koymayı amaçladığını belirten Sakız, araştırması sonucunda (i) okul yöneticilerinin

göçmen çocuklara ayrıştırılmış ortamlarda eğitim verilmesini desteklediğini ve kendi okullarında eğitim görmelerine dair olumsuz tutumlar beslediğini, (ii) yapısal yetersizliklerin ve düşük toplumsal kabul düzeyinin göçmen çocukların eğitimine yönelik olumsuz tutumları önemli ölçüde etkilediğini ve (iii) bütünlüklü okul kültürlerinin oluşması için paydaşların psiko-sosyal ve yapısal anlamda desteklenmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır.

Kısaca, yapılan çalışmalar da ortak vurgu eğitimin ister yerleşik ister mülteci olsun tüm çocuklar için bir hak olduğu, bu nedenle öğrenim çağındaki Suriyeli çocukların eğitime erişimlerinin sağlanması yönünde çalışmaların planlı ve istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi yönündedir. Buna ilaveten, eğitim mülteci çocukların yeni yaşam koşulları nedeniyle ortaya çıkan söz konusu zorlukları aşmasına yardım eden bir araç olarak, uyum sürecine yardımcı olduğu yönünde tespitler bulunmaktadır. Öte yandan okullara kayıt yaptıran Suriyeli öğrencilerin önündeki en büyük engelin “dil” olduğu yönündeki ortak bir tespit öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, okula kayıt yaptıran önündeki engellerin kaldırılması, ilave eğitim ortamlarının açılması, okul materyalleri yoksunluğu, okul servis ücretleri gibi ailelere mali yük getirerek eğitime katılımı kısıtlayan faktörlerin ortadan kaldırılması gibi hususlar da dile getirilmektedir (UNDP, 2015). Devlet okullarına kayıtlı Suriyeli öğrencilerin dil engelini aşabilmesi, mevcut sistem içinde eğitim haklarından faydalanabilmeleri için Türkçe okuma-yazma kursları; Türkçe eğitim programları ve eğitim materyallerinin hazırlanması, okullarda sürekli tercüman hizmeti sunulması gibi sistematik ve yaygın çözümler üretilmesi gereği vurgulanmaktadır. Aynı zamanda bu desteğin aileleri de kapsayacak şekilde genişletilmesine dikkat çekilmektedir. Zira ailelerin de eğitim olanakları ve beceri eğitimlerinden yararlanmaları için örgün eğitimin dışındaki programlara ihtiyaç duyulduğuna işaret edilmektedir.

Bulgular

Bu başlık altında öncelikle görüşme yapılan üç gruba (öğrenci, öğretmen ve okul müdürlerine) dair bilgiler sunulmuştur. Ardından bu üç grubun eğitim sürecindeki deneyim ve beklentileri aktarılmıştır. Araştırma kapsamında 32 Suriyeli öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Bu öğrencilerden 14’i erkek, 18’i kız çocuğudur. Öğrencilerin çoğu ilkokul (ilk dört kademedeki) öğrenim görmektedir. Görüşülen öğrencilerin çoğunda yaş durumuna bağlı olarak kendilerinden bir alt seviyede öğrenim görme durumu bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, araştırma kapsamında, altı müdür, beşi kadın dördü erkek olmak üzere toplam dokuz öğretmenle görüşülmüştür. Öğretmenler branşı itibarıyla çoğunlukla sınıf öğretmenleridir. Buna ilaveten, bu çocukların derslerine giren Türkçe ve okul rehber öğretmenleriyle de görüşmeler yapılmıştır.

Görüşülen Suriyeli öğrencilerin göç deneyimleri mercek altına alınmıştır. Bu husus öğrencilerin Türkiye’de bulunma süresi, Trabzon’a nasıl geldiğinin, eğitim sistemine nasıl dâhil olunduğunun anlaşılması açısından önemlidir.

Görüşmeler neticesinde Suriyeli öğrencilerin göç deneyimlerinin farklılaştığı gözlenmiştir. Ancak öne çıkan husus Türkiye öncesinde farklı ülkeye gittikleri, sonrasında Türkiye’de farklı il deneyimleri yaşadıkları daha sonra da Trabzon’a geldikleri yönündedir. İl seçiminde Türkiye’ye daha önceden gelip yerleşen akrabaların oluşu sonradan gelenler için yol gösterici olmuştur. Öğrencilerin çoğu farklı zamanlarda akrabaları aracılığıyla Trabzon’a ulaştıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, Türkiye’ye farklı zamanlarda gelen çocuklar, Trabzon öncesinde bir süre Türkiye’nin farklı illerinde yaşam deneyimlerine sahip olduğunu dile getirmişlerdir. Bu konuda öğrenciler şunları söylemişlerdir:

“Biz önce Cezayir’e sonra Almanya’ya gittik izin vermediler daha sonra buraya geldik. Dedem aracılığı ile buraya geldik” (K2-9 yaş-3.sınıf).

“Önce Lübnan’a gittik. Oradan İstanbul’a, İstanbul’dan da buraya geldik” (E14-9 yaş- 2.sınıf).

“Türkiye’ye iki yıl önce geldik. Önce Antep’e geldik 6 ay orda kaldık. Daha sonra babamın iş arkadaşının demesiyle Trabzon’ geldik” (E6-9yaş-2.sınıf).

“Türkiye’ye direk Trabzon’a geldik başka şehre gitmedik. Burada akrabalarımız var onlar buraya gelin dedi. Onlar önceden gelmişlerdi” (K15-11yaş-4.sınıf).

“4 senedir Türkiye’deyiz. Trabzon’a ise 7 aydır geldik. Bundan önce ise ilk olarak Kilis daha sonra ise İstanbul’a gittik. İstanbul’dan ise buraya geldik” (E1-10yaş-4.sınıf).

“Burada dayılarım var. Bizî buraya çağırdı. Dayım şimdi para kazanıp bize bakıyor. Annem çalışmıyor. Anneannemlerle birlikte yaşıyoruz” (K8-12yaş-1.sınıf).

“4 yıldır Türkiye’deyim. 2-2,5 yıldır Trabzon’dayız. İlk önce Kilis’e gittik daha sonra Rize’ye sonrasında ise Trabzon’a geldik. Kilis’te teyzem var. Rize’de de teyzem var. Onlar Türk ile evlendikleri için daha önce geldiler” (K1-9yaş-3.sınıf).

Öte yandan, çocukların ailelerinde ebeveynlerin çalışma durumlarına bakıldığında genelde annenin ev hanımı olduğu, bazılarının ev temizliğinde çalıştığı, babanın değişik sektörlerde istihdam edildiği gözlenmiştir. Çocuklar babalarının fındık toplama, şoförlük, kapıcılık, seyahat firmasında tercümanlık, danışmanlık gibi işlerde çalıştığını söylemişlerdir.

“Annem ev temizliğine gidiyor babam ise buraya gelen kişilere şoförlük yapıyor” (E2-10yaş-4.sınıf).

“Annem çalışıyor. Babam inşaatta çalışıyor. Bazen de boş zamanların da eklemek falan satıyor” (K3-10yaş, 2.sınıf).

*“Annem ev hanımı babam atmış yaşında. Çalışmıyor, abilerim çalışıyor”
(K15-11yaş-4.sınıf).*

*“Babam seyahat firmasında tercümanlık yapıyor, annem ise ev hanımı”
(K13-13 yaş-7.sınıf).*

“Annem Suriye’ de terzi olarak çalışıyordu burada ise çalışmıyor. Babam tercümanlık yapıyor. Büyük abim de tercümanlık yapıyor”(E6-9yaş-2.sınıf).

Araştırma kapsamındaki Suriyeli öğrencilerin Türkiye’de geleceklerine/kalıcılıklarına bakışı ise son derece anlamlıdır. Çocuklar genelde Suriye’nin Şam ya da Halep şehrinde geldiklerini, savaş sebebiyle ülkelerini terk etmek zorunda kaldıklarını beyan etmiştir. Yakınlarını kaybetmeleri, evlerini ve akrabalarını arkalarında bırakıp gelmek zorunda kalmaları çocukların konuşma sırasında duygusal anlar yaşamasına, gözlerinin dolmasına, başlarını öne eğip bir süre suskunluk yaşamasına sebep olmaktadır. Bu çocukların çoğu Türkiye’yi ve Trabzon’u sevdiğini ifade etseler de oradaki evlerini ve akrabalarını özlediklerini ve ülkelere geri dönmek istediklerini belirtmişlerdir. Çocuklar gelecekteki mesleklerine ilişkin olarak polis, savcı, öğretmen, mimar, futbolcu olmak istediklerini ifade etmişlerdir.

Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar

Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunları tespit edebilmek amacıyla birkaç soru yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevaplardan hareketle, öğrenciler okula kayıt ve uyum sırasında zorluk çekmediklerini ifade etmişlerdir. Özellikle görüşülen öğrencilerin tamamı kayıt konusunda hiçbir zorluk çekmediklerini belirtmişlerdir. Okula kayıt konusunda daha önce göç deneyimi bulunan, Türkçe bilen akrabalarının yardımları ya da çevreden birilerinin (komşu-öğretmen) yönlendirmesiyle haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Bu konuda öğrencilerin bir kısmı deneyimlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Üç kız kardeşiz. Ablam okumuyor, kardeşim beşinci sınıfa gidiyor. Halep’ten önce Mersin’e geldik, sonrasında Trabzon’a geldik. Yedi aydır Trabzon’dayız. İki aydır ise bu okuldayım. Okula kayıt yapabileceğime ilişkin bilgiyi halam verdi. Halam okula gidiyor musunuz diye sordu sonra buraya yazdırdı bizi. Babam seyahat firmasında tercümanlık yapıyor, annem ise ev hanımı. Annem, babam, ablam kimse Türkçe konuşmayı bilmiyor. Halamın kocası Türkmen önce onlar buraya geldi daha sonra da bizi yanlarına çağırdı, babama iş ayarladılar” (K13-13 yaş-7.sınıf).

“Meydanda öğretmen bize okula yazılmayı tavsiye etti” (K15-11Yaş-4.sınıf).

“Okula kayıt olmayı Riçe de ki teyzem söyledi. İlk önce Riçe de kayıt olmuştuk orda bir sorun olduğu için ayrıldım daha sonra Trabzon’a geldik burada okula yazıldım” (K1-9yaş-3.sınıf).

Suriyeli öğrenciler için ortak sorun Türkçe bilmemenin yarattığı sıkıntılardan kaynaklanmaktadır. Bu konuda en avantajlı grubun Türkmen kökenli Suriyeli öğrenciler olduğu gözlenmiştir. Onlar evde Türkçe konuşulduğu, anne ve babaları Türkçe bildiği için eğitim sistemine en kolay uyum sağlayan öğrencilerdir. Dolayısıyla, Türkmen kökenli öğrencilerin Türkiye’deki okullara kayıt yaptırma da ve ortama uyum sağlamada zorlanmadıkları görülmüştür. Kendilerini rahatça ifade edebilen bu çocuklar öğrenim gördükleri okullarda oldukça başarılıydılar. Bu konuda bir öğrenci şunları söylemektedir:

“Türkmen olduğumuz için Türkçe biliyoruz, evde Türkçe konuşuyoruz. Buraya geldiğimizde Türkçe bildiğimiz için zorlanmadık. Okula annem kaydımızı yaptı. Bizde okula kayıt yapmamızı komşumuz söyledi. Suriye’de okul zordu. Çünkü anadilimiz Türkçe olduğu için Arapça zor geliyordu.” (E6-9yaş-2.Sınıf).

Bunun yanı sıra başlangıçta Türkçeyi bilmeyen ancak Türkiye’ye 3-5 sene öncesinde yapılan göç sebebiyle farklı illerde bulunan çok az Türkçe bilen çocuklar Türkçelerini okulda aldığı eğitimle daha ileriye taşıma gayreti içindedirler. Bu çocukların çoğu Türkçeyi hane dışında çalışırken öğrendiklerini söylemişlerdir. Kendilerinden büyük abla, abi ya da akrabalarının (dayı, teyze vb.) daha önce Türkçeyi öğrenmesi dil öğreniminde ilk olarak onların deneyimlerinden yararlandıklarını ortaya koymaktadır. Okulda Türkçe öğrenen çocuklar evde özellikle annelerine Türkçe öğrettiklerini de söylemişlerdir. Araştırma kapsamında yer alan okulların hiçbirinde Suriyeli çocuklara Türkçe öğretmek için ek kurslar ya da eğitimler verilmemektedir. Türkçeyi nasıl öğrendiklerine dair iki öğrenci şu paylaşımda bulunmuştur:

“Dışarıda çalışarak Türkçeyi öğrendim. Annem babam Türkçe bilmiyor kardeşim ise birazcık biliyor. Daha önce Kilis’te Arap okuluna gidiyordum. Orda bir yıl okudum. İlk defa Türk okuluna burada kayıt oldum. Geçen yıl başladım şuan ise dördüncü sınıfım. Okula kayıt yapabileceğime dair bilgiyi burada tanıdıklarımız var, onların vesilesiyle buraya kayıt oldum” (E1-10yaş-4.sınıf).

“Önce halam Türkçe öğrendi. Sonra bizi getirip okula yazdırdı. Şam’dan buraya geldik. Suriye’de sadece anasınıfına gittim. Ben burada ilk önce kreşe gittim. Ondan sonra birinci sınıfa buraya geldim. Okuma yazmayı öğrendim (E13-7yaş-1.sınıf).

Buna ilaveten, Suriyeli öğrenciler dil probleminden kaynaklı olarak dersi dinleme, anlama ve derse katılımında sorunlar yaşamaktadırlar. Çocuklar genelde evde Türkçe bilen olmadığı için aileden herhangi bir destek görmemektedirler. Yeni bir eğitim sistemi içine adapte olmak, Türkçe öğrenmek, anlamak ve konuşmak açısından güçlükler yaşanmaktadır. Aslında bu güçlükler öğrencinin yaş düzeyine göre farklılık arz etmektedir. Öyleki, erken yaş grubunda eğitim sistemi ile tanışan çocukların sisteme daha kolay uyum sağladığı görülmüştür. Ana sınıfından itibaren eğitim sistemine dâhil olanların uyumu kolaylaşmakta ve Türkçeyi öğrenme, okuma-yazma-anlama becerileri daha kolay gerçekleşmektedir. Buna karşın, Suriye’de eğitim yaşantısına başlayan ve orada eğitim sisteminin farklı kademelerinde bulunan öğrenciler buraya geldiklerinde kendi yaş grubu ve eğitim seviyesi ile aynı sınıflarda okumamalarından kaynaklanan sorunlar yaşamaktadırlar. Normalde 9 yaşında olan bir çocuğun 3 sınıfta olması beklenirken Türkçe bilmediklerinden dolayı birinci sınıfta başlayabilmektedir. Ya da üçüncü sınıftaki bir öğrenci zaman zaman birinci sınıf öğretmeninden destek alabilmektedir. Dolayısıyla öğrenciler kendi yaş gruplarıyla öğrenim görememekte ve ülkelerinde başarılı olduğu derslerden burada dil bilmedikleri için başarısız olabilmektedirler.

Ayrıca, Suriyeli öğrencilerden bir kısmı dil probleminden dolayı çok fazla öğrenciyle iletişim kuramadıkları ve eğitim sürecine sonradan dâhil oldukları için sınıftaki diğer öğrencilerin öncesinde kaynaşmış olmaları neticesinde de kendilerini yabancı olarak hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu durumda, aynı okulda kendilerinden başka akrabalarının bulunması halinde daha çok kendi aralarında oyun oynadıkları ve iletişim kurdukları gözlenmiştir.

“Arkadaşlarımızla konuşuyoruz ama burada ki arkadaşlarımız hepsi beşinci sınıftan beri aynı sınıfta oldukları için kendi aralarında daha iyi arkadaşlar. Ben kendimi burada yabancı hissediyorum. Orda ki arkadaşlarım gibi değiller. Ama yine de hepsi iyiler. Burada oyun olarak farklı bir şey öğrenmedim. Aynı oyunlar orda da var”(K10-13Yaş-7.sınıf).

“Buradaki arkadaşlarımla az oynuyorum. Ebeleme oyununu oynuyoruz. Evde tek başıma futbol oyunu oynuyorum. Ama okulda oynayamıyorum. Suriye’de arkadaşlarımla oynuyordum”(K18-11yaş-1.sınıf).

“Arkadaşlarımı seviyorum. Birlikte oyun oynuyoruz ama dil sorunundan dolayı anlaşamadığımız için kötü oluyor” (K13-13Yaş-7.sınıf).

Bir diğer sorun okuma yazma öğrenen çocuklarla ilgilidir. Bu aslında teknik bir konudur. Çocuklar okuma yazma öğrenebiliyorlar ancak bazen öğrendikleri kelimelerin ne anlama geldiklerini bilmedikleri için eşleştirme yapamıyor ve görsel hale getiremiyorlar. Okulda bu sorun görsel sunumlarla çözülsede dahi evlerinde ailelerinden bu yönde destek alamamaları işlerini daha da

zorlaştırmaktadır. Öğrencilerin genelde Matematik ve İngilizce dersini sevdikleri ve bu derslerde daha başarılı oldukları gözlenmiştir. Matematik dersine yönelmeleri ise dil probleminden dolayı bu dersi daha kolay anlıyorlar ve bir nevi kaçış olarak görüyorlar.

“Hocaları genel olarak anlamıyorum. Sadece Matematik ve İngilizce dersi anlaşılır geliyor. İngilizce konuşmayı biliyorum. Suriye’de okulda öğrendim. Türkçe çok yazamıyorum sınavlarımızı test oluyor” (K13-13yaş-7.sınıf).

“Dersle ilgili tabii ki zorlandığım durumlar oldu. Anlamadığım konular çok fazla. Bir de dil farklılığı olduğu için zorlandım ama ondan sonra alıştım. Türkçe konuşuyoruz ama Arap alfabesini tanıyoruz. Ben Suriye’de düzenli olarak dördüncü sınıfa kadar okudum. Savaş olduktan sonra bizim sınırlarımız yakıldı ondan sonra halılar da oturarak altıncı sınıfa kadar devam ettik. Buraya geldim, Türkçe bilmediğim için tekrar altıncı sınıfı okudum, şimdi ise yedideyim. Okulda bütün öğretmenlerimiz destek oldu” (K10-13yaş-7.sınıf).

“Öğretmenin anlattıklarını az anlıyorum. Türkçeyi Adana da öğrendim. Soruları kitapları okuyunca az anlıyorum. Orda zorluk çekmiyordum ama burada zorluk çekiyordum. Türkçe konuşmak çok zor geliyor. Derse çok az katılabiliyorum. Burada birinci sınıfım çünkü ilk önce okuma yazma öğrenmeliyim. Burada okumayı öğrendim” (K7-10yaş-1.sınıf).

Dolayısıyla, Suriyeli öğrencilerin destek beklediği konular arasında en başta Türkçe öğrenmek geliyor. Öğrencilerin bir kısmı etütlere katılmak istediklerini beyan etmişlerdir. Türkçe öğreten biri olsun ya da Türkçe-Arapça dersini alalım şeklinde beklentiler dile getirilmiştir. Onun dışında okulda park-oyun alanı olsun, tenis oynamak isterdim şeklinde beklentiler ifade edilmiştir.

“Bir saat Arapça dersi görmeyi çok isterdim. Türkçe Arapça dersini almak isterdim” (K7-10Yaş-1.Sınıf).

“Bu okulda bir saat Arapça dersi görmek isterim. Arapçadaki okuma yazmayı öğrenmek istiyorum. Yazın da burada Türkçe Arapça dersi görmek isterim” (K8-12Yaş-1.Sınıf).

“Bu okuldan istediğim bir tane park yapıyorlar. Burada park yapıyorlar çok mutlu olurum. Üst okulda vardı” (E9-9Yaş-2.Sınıf).

“Bu okuldan istediğim tenisin olması. En sevdiğim ders Türkçe” (K17-2.Sınıf Yaş10).

Türkçe bilmemenin verdiği sıkıntıdan kaynaklanan sorunlar dışında, Suriyeli öğrenciler diğer öğrencilerle birlikte herhangi bir sorun yaşamadıklarını söylemişlerdir. Arkadaşlarla oyunlar oynadığı ve bundan da çok büyük bir keyif alındığı vurgulanmıştır. Bu meyanda, Suriyeli öğrencilerin diğer

öğrencilerle okul deneyimi genelde olumlu yöndedir. Birlikte oyunlar oynamaktadırlar. Türk öğrencilerin çoğu yerde onlara yardımcı oldukları görülmektedir. Dil problemi olmasaydı daha iyi anlaşabileceklerini düşünmektedirler. Hiçbir şekilde arkadaşları tarafından dışlanmadıklarına da dikkat çekilmiştir. Bu konu da birkaç Suriyeli öğrenci şunları söylemiştir:

“Okul arkadaşlarım ban hep iyi, güzel davranıyorlar. Onlarla oyun oynayabiliyorum. Ebeleme, saklambaç gibi oyunlar oynuyoruz. Suriye de farklı oyunlar oynuyorduk. Bu oyunları okuldaki arkadaşlarıma öğretemedim ama mahallede ki arkadaşlarıma öğrettim” (E1-10yaş-4.sınıf).

“Benim arkadaşlarımla aram gayet iyi. Ebeleme, saklambaç gibi oyunlar oynuyoruz. Arkadaşlarımız bizi üzmiyorlar” (K1-9yaş-3.sınıf).

“Suriyeli olduğum için hiç dışlanmadım. Buradaki arkadaşlarımı çok sevdim. Trabzon’u çok sevdim” (E2-10yaş-2.sınıf).

Son olarak, bu çocuklara okula nasıl gidip geldikleri sorulmuştur. Çocukların çoğu okula yakın mesafede ikamet ettiklerini ve okula yürüyerek gidip geldiklerini söylemişlerdir. Bunun yanı sıra, okula daha uzak mesafede oturan çocukların okula servisle gidip geldiği gözlenmiştir.

Öğretmenlerin Suriyeli Öğrencilere İlişkin Deneyimleri

Araştırma kapsamında, öğretmenlerin bu süreçteki deneyimlerine ilişkin olarak hazırlanan sorulara verdikleri cevaplar, “öğretmenlerin Suriyeli öğrenci algısı; Suriyeli öğrenci deneyimi, beklenti ve talepleri” olmak üzere sunulmuştur. İlk olarak, öğretmenlerin Suriyeli öğrencilere ilişkin algısının farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür. Özellikle öğretmenler Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine dâhil edilmesi konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Bazı öğretmenler bu çocukların eğitim sistemine dâhil edilmesini savunurken bazıları da karşı çıkmaktadırlar. Çocukların eğitim sistemine dâhil edilmesini savunan öğretmenler, bu insanların ülkemize zorunlu sebeplerden dolayı sığındıklarını, ülkemizde misafir olduklarını söyleyerek ülkemize göç edenler için eğitim hakkının verilmemesi gibi bir durumun söz konusu olamayacağını ve tıpkı bir misafire yakışır şekilde davranmamız gerektiğinin altını çizmişlerdir. Suriyeli çocuklara eğitim konusunu mesleğinin bir gereği olarak görenlerde mevcuttur. Bu konuda öğretmenler şunları söylemiştir:

“Suriyeli öğrencilerin Türk okullarında okutulması ile ilgili pek bir şey düşünmüyorum aslında. Bu beni pek ilgilendirmiyor, çünkü burada olağanüstü bir durum var ve ben o boyutuyla ilgili çok bir şey düşünmek istemiyorum. Benim düşüneceğim şey benim görevimle olan kısımdır. Sonuçta ne olursa olsun çocuk onlar” (RÖ-K1).

“Onları bizim misafirimiz olarak kabul ediyoruz. Zorunlu bir şekilde okulumuza geldiler. Mecburen eğitim almaları. İnsani bir haktır. Hangi milletten ırktan olursa olsun. Bu onların da hakkıdır. Ama tam adapte oldular mı bu tartışılır” (İng-Ö-E4).

“Bir tane Suriyeli öğrencim var. Okulumuz da hemen hemen her sınıfta birer Suriyeli öğrenci var. Sokaklarda onların boş gezmeleri yerine okula gelmeleri bizi mutlu ediyor. Başta abla diye peşimde dolaşıyordu. Artık öğretmenim diyor. Dil öğrendi. Okuma yazma yönünde çok fazla yol kat edemedik belki fakat konuşma durumunda iyi. Yani artık anlaşabiliyoruz. Bir sevgi bağı bir iletişim kurabildik. Sonuç olarak sokaklarda değil de burada olmaları bizim için daha iyi” (SÖ-K3).

Suriyeli çocukların eğitim sistemine doğrudan dâhil edilmesine karşı çıkan öğretmenler de bulunmaktadır. Dil sorunu halledilmeden sınıflara yerleştiren çocuklara verilecek eğitimin faydalı olmadığı ve eğitim sürecinde bu öğrencilerin velileriyle iletişim kurmakta zorluklar yaşandığı dile getirilmiştir. Bu konuda bazı öğretmenler görüşlerini beyan etmişlerdir:

“Birinci sınıfı okutuyorum. Bence yapılan bu sistem tamamen yanlış. Şu an bunları paldır küldür getirip sınıflara koyduk. Ne kimlikleri ne de aileleri hakkında hiçbir bilgimiz yoktu. Bütün bunlara kendi özel çabalarımızla ulaştık ve inanım ben 4 aydır not yazıp gönderdim aileye. O kadar ısrar ettim ki artık ulaşamayınca bir gün çocuğun kıyafetlerinde eksiklik vardı. Kıyafet aldım giydirirken çocuğun çoraplarının ıslak olduğunu gördüm, ayakkabı aldım. Arkadaşları da destek oldu. Sonra kadına tekrar haber gönderince annesi geldi şaşırıldı. Gayet hoş giyimli biriydi. Ben farklı bir profil bekliyordum. Türkçe bilmiyordu, başka biri çeviri yaparak iletişim kurmaya çalıştım. İki kız olduğunu birinin 13 yaşında evlendiğini söyledi. Ben çocuklara savaşı anlatınca bakan evlerini terk ettiler dedim. Çocuk hayır biz evimizi terk etmedik dedi. Ablam orda dedi. Bir ablası Halep’te bir ablası da Kilis’e geldiğinde büyük bir ihtimalle ikinci eş olarak 13 yaşında alındı. Çok detayını bilmiyorum” (SÖ-K2).

“Şuan Suriyeli öğrenciler Türk eğitim sisteminden yararlanamıyorlar. Çünkü ciddi bir dil sorunu yaşıyorlar. Türkiye’ye geldikten sonra bir okula yerleştiriliyorlar ama Türkçeyi bilmeden okula başlıyorlar. Ana sınıf ya da ilkokuldakiler yine kolay bir şekilde adapte olabiliyorlar, okuma yazmayı öğrenebiliyorlar fakat ara sınıflar Türkçe bilmedikleri için dersi takip edemiyorlar. Ben onların Türkiye’de sağlıklı bir eğitim aldıklarını düşünmüyorum” (RÖ-K3).

“Velilerle bir iletişim kuramıyoruz. Herhangi bir durumda telefon ediyorum. Numaraları var bende. Form veriyorum formları doldurup getirmiyorlar” (SÖ-E4).

Aslında bu yönde görüş beyan eden öğretmenlerin, bu çocuklar için herhangi bir hazırlık yapılmadan doğrudan doğruya sisteme dâhil edilmesine karşı çıktıkları görülmektedir. Onların vurguladıkları ortak nokta bütün bu gelişmelerin hiçbir hazırlık olmadan gerçekleştiği yönündedir. Bu hem gelen çocuk için hem sınıftaki diğer çocuklar ve öğretmenler için beklenmedik bir gelişmedir. Bu konuda herhangi bir hizmet içi eğitim almadan sınıflarına Suriyeli öğrenci yerleştirilen öğretmenlerin bu öğrenciler için neler yapılacağı ve bu sürecin nasıl yönetileceği konusuna hazırlıksız yakalandıkları gözlenmiştir.

Sınıflarında Suriyeli öğrenciler bulunan öğretmenlerin deneyimlerine bakıldığında çeşitli sorunlar yaşandığı görülür. Buna ilaveten, sınıflarında yalnız Suriyeli öğrenciler değil Afgan ve Irak kökenli öğrencileri de bulunan öğretmenler bulunmaktadır. Ama aralarında karşılaştırma yapıldığında öğrenme gücünün probleminin en çok Suriyeli öğrencilerde görüldüğü ifade edilmiştir. Daha önce Kürt kökenli vatandaşların yoğun olarak yaşadığı doğu illerinde görev yapmış ve benzer problemler yaşamış öğretmenler bile bu konuda yetersiz kaldığını beyan etmişlerdir. Öğrencilere yeterli donanımı sağlayamadıkları için muzdarip olduklarını dile getirmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmenlerimiz şunları söylemiştir:

“Bende iki tane Suriyeli kız öğrenci var. Küçük olan daha zeki görünüyor. Kardeş değil. Matematik’te daha iyiler. Sınıfta bir çalışma yaptık. Ama küçüğü yazamadı. Bazı harfleri tam yazamadı. O Türkçeyi tam bilmiyor. Dönüt alamıyorum onlardan. Konuşmıyor, kendini ifade edemiyor. Ben başta onlarla ilgili uyum problemi yaşadım. Karşılıklı iletişim kuramıyoruz. Ben Güneydoğu’da çalıştım. Kürtlerin içerisinde 7 sene kaldım. Hiç Türkçe bilmeyen öğrenciler vardı. Ama Türkçe öğrendiler ve daha başarılı oldular. Şimdi bunlara bakıyorum bunlar daha uzun zamandır buradalar. Çoğu Türkçe konuşan öğrenciler arasında. Ama istediğimiz verim yok. Bunu ise sadece Arapça konuşmasına bağlıyorum” (SÖ-E5).

“Ben daha önce Doğu’da çalıştığım için dil problemi yine olmuştu bu konuda deneyimim var. Bu öğrenciler de yavaş yavaş öğreniyorlar. Öğrenmeye yakınlık, ilgi göstereceksin. Çocuk sevgi ve şefkate muhtaçtır” (SÖ-E1).

“Bu öğrenciler ilk geldiklerinde tabii ki belli aşamalardan geçerek psikolojik sıkıntılar çektiler. Bu öğrenciler geçen sene geldiler. Yalnız adapte olmakta sıkıntı çekemediler. Bir ay sonra çocuklarla çok iyi bir anlaşma sağladılar. Buna ise en büyük katkı Türkçelerinin güzel olmasıdır. Hem Türkçe yazabiliyorlar hem de güzel Türkçe konuşabiliyorlar. Bunun iyi olması ise Türkmen olduklarından kaynaklanıyor. Sınıfta dışlama, engellenme gibi bir durumları da yok. Diğer öğrencilerde onları kabul etti. Dersi anlamalarında sıkıntı yaşamıyorum. Sadece iki öğrencim de sıkıntı yaşıyorum. İçine kapanık öğrenciler biraz ve kendilerini ifade etmede sıkıntı yaşıyorlar” (TürkçeÖ-E1).

“Biz akran zorbalığı konusunda ciddi bir sıkıntı yaşamıyoruz. Ama eğitim alanında ciddi sıkıntılar var. Diğer öğrencilerin bu öğrencilere yönelik olumsuz bir bakış açısı görmüyorum. Ortaokulda her derse farklı hoca giriyor dolayısıyla okuma yazma ile ilgili bir çalışma yapılmıyor direk konu veriliyor” (RÖ-K).

Öğretmenlerin Suriyeli Öğrencilere İlişkin Beklenti ve Talepleri

Suriyeli öğrencilerle ilgili öğretmenlerin beklenti ve taleplerinin başında dil probleminin çözülmesi geliyor. Çünkü dil probleminden dolayı çoğu eğitim ve öğretim faaliyetleri verimli bir şekilde yürütülememektedir. Genel anlamda öğretmenlerin en çok talep ettikleri husus Suriyeli öğrencilerin okullara ve sınıflara yerleştirilmeden önce dil ve kültür kursuna tabi tutulmaları yönündedir. Bu dil kurslarında eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürütme konusunda atanamayan, çalışmayan ya da Arapçayı bilen öğretmenlerden faydalanılabilir yönünde görüşler vardır. Bu çocuklara ilişkin özel sınıf ortamının oluşturulması gereği de vurgulanmıştır. Bunun dışında maddi ihtiyaçların karşılanması gerektiği noktasında talepler dile getirilmiştir. Bu konuda bazı öğretmenler şunları söylemiştir:

“Dil olmadan maalesef anlama olmaz. Öncelikle dil çok iyi öğrenilmeli” (SÖ-E3).

“Dil kursu olabilir. Oyunlarımızda etkinliklerimizde daha çok benden dilini kullanıyoruz. Ana sınıf ilk öğretimde beden dili ağırlıklı bir eğitim vermeye çalışıyoruz. Mesela otur dediğimde elimle gösterebiliyorum. Ben Arapça da bilmediğim için çok fazla bir şey yapamıyorum maalesef. Bizde eksik olan tek şey dil onun dışında herhangi bir sorunumuz yok” (SÖ-K4).

“Çözüm Suriyeli öğrencilerimizin kesinlikle 1.2.3 ve 4. Sınıftaki öğrencileri okulda özel bir sınıf ortamı oluşturulmalı. Gelen öğretmenin Arapça bilmesi, Arapça ile birlikte Türkçeyi götürerek dil sorunu çözülmeli. Daha sonra ise bu öğrenciler düzeylerine göre sınıflara dağıtılmalı. Bu çocuklar bir yıl içerisinde okuma yazmayı kavradıktan sonra daha rahat olur. Bunu ise Halk eğitim değil okul yapsın. Çünkü bir nitelik bir nicelik olmalı. Bu çocuklar daha sonra dağıtılsın ki herhangi bir damgalamaya maruz kalmassınlar. Eğer hepsi aynı sınıfta olamaya devam ederse o sınıfta küçük çapta bir yaramazlık olursa “Suriyeli çocuklar yaramaz” şeklinde bir damgalamaya maruz kalabilirler. Bundan dolayı her sınıfa dağıtıldığında daha kolay izole olacaklardır. Empati yapıldığı takdirde sorunların daha kolay çözülebileceğine inanıyorum” (SÖ-E1).

“En büyük sorun bende olmadı ama dil sorunu. Dil için çözüm yapılabilir. Çözmek için ise başta birinci sınıfa verilebilir. Ayrıca velilerle de görüşme fırsatı sağlansa durum farklı olacaktır” (SÖ-E2).

Geçici koruma kapsamındaki öğrenciler için ayrı bir öğretmen grubunun istihdam edilmesini dile getiren öğretmenler atanamayan öğretmenlerin ve Arapça bilen kişilerin atanmasını önermektedirler. Bu konuda bazı öğretmenler şunları dile getirmiştir:

“O kadar atanamayan öğretmen var, onların atanması yapılabilir. Onları destek eğitime yollayabilirler. Arapça bilen onlara fayda sağlayabilen bir sürü atanamayan öğretmen var onlara da bu anlamda istihdamı sağlanabilir. Halk Eğitimi bilmediğim için orda bu kurslar nasıl verilir bilemem. Bu işi gönüllü insanlarda olabilir. Ama bu okul bazında yapılırsa daha iyi olur. Bu devletin düşünüp devletin yapabileceği bir hizmet olmalı” (SÖ-K3).

“Arapça bilen birisi onlara bızlandırılmış bir kurs verebilir. Çocuklar geldiği zaman onlarla iletişim kurabileceğimiz ortam olsa giriş için önemli bir adım atılır. Halk Eğitim de bu çok nitelikli olmaz. Yine dersleri öğretmen veriyor ama gereken önem orda pek verilmiyor. Çocukla bende anlaşamıyorum. Anlaşabilmek için bir kâğıtta bazı kelimelerin karşılığı olan Arapça kelimeleri verdiler. Oradan okuyup çocukla iletişime girmeye çalışım fakat çocuk yine beni anlamıyor. Sonra ondan da vazgeçtim. Her yerde konuşulan Arapça farklı” (SÖ-E3).

Yine bu çocuklar için başlangıçta planlı bir oryantasyon eğitimi verilmesi gereği vurgulanmış ve akabinde bu çocukların kaynaştırma eğitimine alınabileceği hatırlatılmıştır. Bu çocukların diğer çocuklardan soyutlanmadan başka bir deyişle farklı sınıflara alınmadan eğitimin yapılması gereği de dile getirilmiştir. Bu yöndeki görüşlerden bir kısmı aşağıda aktarılmıştır.

“İlk önce oryantasyon yapılmalı. Suriyeli ve diğer mültecilere kendi ülkelerindeki eğitim sistemi ile Türk eğitim sistemi hakkında hem veli ile hem öğrenciye anlatılmalı. Oryantasyon sadece velilere değil aynı zamanda veliye de verilmeli. Madem bu çocuk Türkiye de okuyacak Türkiye de akademik bir şeyler yapmaya çalışacak, velinin de öğrencinin de bu oryantasyona tabi tutulmaları gerekiyor. Ekstra Türkçe eğitimi verilebilir ya da ön hazırlık dediğimiz eğitim verilebilir” (Türkçe-K).

“Benim sınıfımda çok bir problem olmadı ama onlarda kaynaştırma öğrenciler gibi kaynaştırma eğitimine alınabilirler. Türkçeyi daha iyi kullanabilmeleri için böyle bir şey uygulanabilir. Ayrı bir sınıfa alınsalar o zaman dışlanmış olurlar. İşte Suriyelilerin sınıfı gibi sınıfı söylemler olur. Kaynaştırma eğitimine alınabilirler. Ama bu ara sınıflar için geçerli. Birinci sınıfta buna gerek yok. Çocuk birden başladıysa normal zekâ düzeyinde ise bunu kaynaştırma eğitimine almaya gerek yok. Ama birinci sınıfta okuma yazma öğrenmezse rehberlik servisine yönlendirilir. Öğrenme güçlüğü varsa o zaman kaynaştırma sınıfına alınır. Ama ara sınıflar bunu kullanmaksızın alınabilir” (SÖ-E1).

Bazı öğretmenler, Suriyeli öğrencilerde hala savaşın izlerinin olduğu, savaşı unutamadıklarını ve dışarıdaki insanlara karşı tedbir alma gibi davranışlar sergilediğini söylemişlerdir. Bu konuda bazı öğretmenlerin açıklaması şu şekildedir:

“M.....’lerin evine füze düşmüş. Evleri yıkılıyor. Birkaç kişi ölüyor. Ölenler aile içerisinde değil, dışarıdan. Aile o şekilde geliyor buraya. Onlarda savaşın etkisine dâhil oldular. Mesela H... savaşı hiç unutamıyor. Ben M...’le anket yaptım. Suriye’yi çok özlediğini istediği şeyin savaşın bitmesi olduğunu yazmış. Hangi cümleyi tamamlaması gerekiyorsa Suriye’ye dayandırmış. Suriye’yi çok özliyor. Geri gitmeyi çok istiyor. Diyorum ki buradan memnun değil misin? Bak biz seni çok seviyoruz. Bugün savaş bitse ne yaparsın? Bizı bırakıp gider misin? Bana sizi çok özlerim ama yine de giderim diyor. Benim dışarıda ki Suriyelilere karşı olan bakış açım çok farklı. Çok güzel yetiştirilmiş bir öğrenci, çok güzel aile terbiyesi almış bir öğrenci. İnsani değerleri çok iyi bilen bir öğrenci M...’i okutmaktan çok mutluyum”(SÖ-K2).

“Korkuları olan çocuklar şuan o korkularını attılar. Mesela ilk başta sınıfta çikolata dağıttığım zaman almıyordu. Bir önyargısı vardı. Utangaçtı başta ama şuan utangaçlığını attı üzerinden. Sınıfta gayet onu içine aldı. Şuan kurallara çok iyi uyan bir çocuk”(SÖ-K1).

Öğretmenlerin Suriyeli öğrencilere ilişkin dile getirdiği bir diğer husus, okul rehberlik servislerinin bu çocuklara yönelik faaliyetlerine ilişkindir. Rehberlik servislerinin kullanılma durumu ve servisin bu öğrencilere sunduğu imkânlarla ilişkin olarak okullarda öğretmenlerin davranış bozukluğu ya da psikolojik destek yönünde herhangi bir yönlendirmelerinin olmadığı gözlenmiştir. Bu öğrencilerin çoğunun öğrenme güçlüğü çekmelerinin nedeni, yaşadıkları olumsuz deneyimler değil, dil sorununda kaynaklı problemler olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, sınıf veya diğer branşlardaki öğretmenlerin rehberlik hizmetine başvurmadığı belirtilmiştir. Rehberlik servisine gelen talepler genelde maddi yöndeki ihtiyaçların giderilmesine yönelik faaliyetleri içermektedir. Rehberlik servisinin nezdinde kırtasiye, ayakkabı, mont gibi ihtiyaçlar karşılanmaya çalışılmıştır. Okula veya arkadaşlarına uyum problemi yaşayan öğrencilerin olduğu tespit edilse de dil sorunundan dolayı sağlıklı bir iletişime geçilememiştir. Yine aynı şekilde ailelerle de iletişim kurulamadığı belirtilmiştir. Bu konuda bazı rehber öğretmenleri şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Bana üçüncü sınıf bir kız çocuğu geldi. Çekingen davranışlar sergiliyordu. Onunla görüştüm ama Türkçe bilmediği için çok fazla iletişime geçemedik. Sadece ona birkaç Türkçe sözcükleri öğretmekle bir şeyler yaptım, bunu dışında bir şey yapamadım. Böyle durumlar da daha çok sınıftan diğer arkadaşları ile

konuştum. Çekingen öğrenci olduğu zaman sınıftaki diğer öğrencilerle de konuşmanın yararlı olabileceğini düşünüyorum. RAM'lar açısından bir çalışma gelmedi. Biraz önce bahsettiğim öğrenci de uyumsuzluk problemi vardı. Şimdi bir iki öğrenci de o sorun yaşıyor. Ama dediğim gibi dil bilmedikleri için benim iletişim kurmam da çok sıkıntı var. Gördüğüm sorun dil bilmemesinden kaynaklanan içe kapamalıdır. Bunun da kişiliği ile ilgili değildir diye düşünüyorum” (RÖ-K1).

“Elimden geldiği kadar yardımcı olmaya çalışıyorum. S... ve kardeşi hemen hemen her tenffüs geliyorlar. Her gün son saatlerde alıyorum. Bir problem olduğunda değil de onların sosyalleşmesini sağlamaya çalışıyoruz. Onları tanımaya çalışıyorum. Bazıları Suriye'ye dönmek istiyor bazıları temelli gelmişler. B... anladığım kadarıyla Halep'te yaşamış. Orda kurulu düzenleri duruyormuş, babaanneleri evle ilgileniyormuş. Dilleri farklı olduğu için bunalyorlar, sıkalyorlar. Ben iletişim kurmak istedim. Çat pat internette tercüme ile kendi çabamla aileleri ile iletişim kurmaya çalışıyorum. Sokaktaki Suriyelilerle alakası yok. Evlerine gittiğim zaman o kadar misafirperverler ki kendi imkânsızlıkları içinde illa önüme bir şey koyacaklar. Bir bisküvi, bir meyve suyu illa ki ikram edecekler. Altta kalmıyorlar” (RÖ-K2).

“Aile çocuğunu getiriyor, yazdırıyor ama çocukların eğitim durumlarını takip etmiyor. Onların genel olarak öncelikleri fizyolojik ihtiyaçları oluyor. Velilerin çoğu Türkçe bilmiyor, yanlarına Türkçe bilen birini getirip çocuklarını öyle kaydediyorlar. Zaten biz veliyi bir daha görmüyoruz. Ancak çocuk ile ilgili bir problem olacak ki veliyi tekrar çağırırım ama biz ciddi sorunlar yaşamıyoruz. Çünkü genelde içine kapanık oldukları için problem çıkartmıyorlar. Dil çok ciddi bir sorun. Bu çocuklar ortama göre hareket ediyorlar. Mesela yaramaz bir sınıfta olduklarında onlara bir şekilde adapte olup uyum sağlıyorlar. Daha sakın bir sınıfta olduklarında ise sessiz sakın bir şekilde uyum sağlıyor, bir köşe de oturmayı tercih ediyor. O grubun özelliği ne ise o gruba uyum sağlıyorlar. Akranları ile ilgili bir çatışmaya ben rastlamadım. Zaten böyle bir şey yaşansa ilk Rehber Öğretmeni olarak bana gelinir. Arkadaşlarımdan şiddet görüyorum veya bana kötü davranıyorlar şeklinde bir şikâyetle gelen olmadı. Ben burada onlar için genelde yardım işlerine bakıyorum. Kalık kıyafet, kartasiye yardımı vb. bu konular da bana rahatlıkla gelip “öğretmenim benim sayum eksik, kardeşimin buyu eksik” diyebiliyorlar. Biz sene başında Afgan, Suriyeli öğrencilerimize okul aile birliği ile bu yardımları sağlıyoruz. Bunun dışında bir şikâyet gelmiyor” (RÖ-K).

“Rehber Öğretmeni olarak bana bir sorunla gelen hiç olmadı. Benim gördüğüm Suriyeli öğrenciler gayet iyiler. Aileleri de öyle. Mesela onlardan birinin babası hocalık yapıyor. Onların Türkiye'de üç dört sene geçmişlikleri var. Onlar Türkçe kursuna tabi tutulmuş. Bunlar bize geldikleri zaman ailenin bir kısmı Türkçe öğrenmişti. Ailenin gençleri mesela büyük abiler ablalar Türkçe öğrenmişlerdi. Onlarla birlikte irtibat kurduk. Öğrenciler geldi ve iyi aile çocukları oldukları için bir sorun yaşamadık. Bu anlamda çok şanslıyız.

Psikolojik sorun yaşayan hiç olmadı. Çünkü burada ki Suriyeliler savaşın o kötü durumuna maruz kalmamışlar. Yani yeni gelmediler bunlar. Daba önce geldikleri için onlar da savaşın izleri çok fazla yok. Davranış problemi, uyum problemi olmadı. Bana yansıyan bir durum olmadı” (RÖ-K3).

Son olarak, eğitim sistemine kaydolan çocukların evde desteklenmesi, başarılı olabilmeleri için oldukça önemlidir. Oysa araştırmada çocukların evde Türkçe konuşmaması, Türkçeyi bilen ebeveynlerinin olmamasından kaynaklı sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Bu noktada Türkiye’deki Suriyelilerin, halk eğitim merkezlerince sunulan dil, beceri, hobi ve mesleki kurslarına ücretsiz olarak katılabildikleri hususu hatırlatılmalıdır. Ancak, burada sunulan kurslara katılan kişilerin demografik görünümleri, katılım potansiyelleri, kursa devam süreçleri, kurstan beklenti ve talepleri ile kursların amacına ulaşma dereceleri henüz ne aşamada bilinmemektedir.

Okul Müdürlerinin Suriyeli Öğrencilere İlişkin Deneyimleri

Okul müdürlerinin deneyimlerine ilişkin olarak müdürlerin kendilerine yöneltilen sorulara verdiği cevaplar öğretmenler de olduğu gibi yine üç alt başlıkta sunulabilir. İlk olarak, okul müdürlerinin Suriyeli öğrencilere yönelik algılarının olumlu bir eğilim içinde oldukları söylenebilir. Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilerden çok farklı bir kültüre sahip olmadıkları görüşü hâkimdir. Suriyeli öğrencilerin zekâ seviyesinin çok iyi olduğunu hatta bazen Türk öğrencilerden daha başarılı ve zeki oldukları yönünde görüşler sunulmuştur. Suriyelilerin bizim gibi normal yaşantıları olduğu, okullarda olan öğrencilerin dilenenlerden farklı olduğu düşüncelere sahipler. Her yerde dilenen kesimler olduğu gibi Suriyelilerde de dilenen kesimin olduğu ve hepsinin bir tutulmaması yönünde düşünceler yer almaktadır. Bu konuda bazı okul müdürleri şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Onların Türk eğitim sisteminden yararlanması gerekiyor. Ama çoğu Türkçe bilmiyor. Türkçe bilmediklerinden dolayı sıkıntı bundan dolayı oluyor. Şuan iki tane öğrencimiz var. Biri beşinci sınıf diğeri sekizinci sınıf ve kardeşler. Onlar Türkçe bilmiyorlar. Öğretmenleriyle iyi bir ilişki kurabiliyorlar hatta bazıları zekâ seviyesi iyi olduğu için başarılı olabiliyor. Bazıları ise hiçbir şey öğrenmeden geçiyorlar ve faydalı bir eğitim alamıyorlar” (MDR-E1).

“Suriye kökenli öğrenciler ilk geldiklerinde velilerde bir kaygı vardı. İşte çocuğum Suriyeli ile aynı sınıfta olmasa gibi kaygıları vardı. Bazılarında Suriyelilerin etrafta dilencilik yapması, saygısızlık yapmalarından dolayı bütün Suriyelilere yönelik bir ön yargı oluşmuş. Velilerin bu ön yargıları kırıldı. Çünkü onlar diğer dilenenlerden değil. Türkiye’de nasıl dilenciler varsa Suriye’den gelenlerin de dilencileri vardır. Gerçek Suriyeliler bizim gibi kuralları olan, belli bir yaşam sürdüren kişilerdir. Yani bunları birbirinden ayırt etmek lazım. Sokakta dilenen kural tanımayan Suriyelilerle normal yaşantısız olan Suriyelileri

birbirinden ayırmak lazım. Aynı bizde ki gibi bizim toplumumuzda çingeneler var. Kapıdan kovulduğun da bacadan giren tipler nasıl bizde varsa onlarda da var” (MDR-E2).

“Bizim velilerimizin bu çocukların kendi çocukları ile aynı sınıfta olmaması yönünde talepleri olabiliyor. Biz onlara gerekli rehberlik yaparak o velilerle görüşerek onları yönlendirerek, konuşarak, biraz da mevzuu açarak insani boyutlarını ön plana alarak bu şekilde ikna etmeye çalışıyoruz. Özellikle başlar da bununla ilgili daha fazla direnç vardı. Ama şuan da o sorunu da aşmış olduk” (MDR-E3).

İkinci olarak okul müdürlerinin Suriyeli öğrencilere ilişkin deneyimleri aktarılabilir. Bu konuda öğrencilerin sınıflara dağıtılması ve akabinde yaşanan sorunlar dile getirilmiştir. Suriyeli öğrencilerin sınıflara dağılımı konusunda Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gelen resmi bir yazı sonucunda öğrencilerin sınıflara yerleştiği söylenmiştir. Diğer yandan, Suriyeli öğrenciler ile çocukları aynı sınıfta olan öğrenci velileri, okul idaresine bazı şikâyetlerde bulunmuştur. Gerekli açıklamalar doğrultusunda velilerin ikna edildiği daha sonraki zamanlarda velilerin kaygılarının ortadan kalktığı belirtilmiştir. Hatta veliler onlara yönelik bazı yardımlarda bulunduğu ifade edilmiştir. Bu konuda bazı okul müdürlerinin açıklamaları şu şekildedir.

“Bana direk gelen veliyi ben Milli Eğitim Müdürlüğü’ne gönderiyorum. Milli Eğitim Müdürlüğü’nde sınıf düzeylerini belirleyen bir ekip çalışıyor. Onlar bu çocuğun ailesi ile görüşerek ve kendi ülkesinde getirdiği dokümanları da dikkate alarak (ülkeler arası bu tip antlaşmalar var; denklik antlaşmaları) sınıf denkliklerini ortaya koyuyorlar. Doğrudan bana oradan bana resmi yazı geliyor. Yazıda bu çocuk mesela 1. sınıfa 2. sınıfa 3. sınıfa devam etmeli gibi bildirim geliyor. Ben oradan gelen yazı üzerinden onların kaydını yapıyorum. Ancak burada da şöyle bir sıkıntı var: mesela çocuk 10-11 yaşına gelmiş 4. sınıf düzeyindeki bir çocuk 2. sınıf düzeyine verilebiliyor. Milli Eğitimin buradaki gereksesi ise bu çocuk dil bil bilmiyor, önce dili bilmesi gerekiyor. Ama bu seferde başka bir sorun olan çocuklar da sosyolojik, psikolojik bir problem başlıyor. 14 yaşındaki bir çocuğu 10 yaşındaki bir çocukla aynı sınıfa koyduğumuzda davranışsal problemler, psikolojik problemler, akran uyumsuzluğu başlıyor. Bu durum farklı noktalara kayıyor bu sefer. Yani yapmak istenilen iş sonrasında başka sorunları getiriyor. Bunu dışında bizim kendi velilerimiz bu çocukların kendi çocukları ile aynı sınıfta olmaması yönünde talepleri olabiliyor. Biz onlara gerekli rehberlik yaparak o velilerle görüşerek onları yönlendirerek, konuşarak, biraz da mevzuu açarak insani boyutlarını ön plana alarak bu şekilde ikna etmeye çalışıyoruz. Özellikle başlar da bununla ilgili daha fazla direnç vardı. Ama şuan da o sorunu da aşmış olduk” MDR-E

“Türk velilerden şikâyet yönünde duyular aldık. Şöyle söyleyeyim; “onlardan bizim öğrencilere bit geçiyor” şeklinde itirazlar geldi. Fakat o itiraz

kendi aralarında konuşma boyutunda kaldı. Büyük boyutta hiç şikâyet olmadı. Gayet uyumlu insanlar” (MDR-E4).

“Çoğu zamana kadar olumsuz bir şey olmadı. Sadece ilk başta veliler çocuğumuzun sınıfında Suriyeli mi var şeklinde tepki oldu. Bu doğrultuda tedirginlikleri vardı. Keşke olmasalardı şeklinde ön yargıları vardı. Ama şu an da öyle bir şey yok. Aksine onlar sınıftaki Suriyelilere yardımda bulunmaya başladı. Mesela velinin bir tanesi Suriyeli öğrencin ayağında ayakkabının altı kopmak üzereydi hocam bu öğrencinin ayak numarasının öğrenir misiniz ayakkabı almak istiyorum dedi” (MDR-E5).

Son olarak, okul müdürlerinin beklenti ve talepleri, genel olarak Suriyeli öğrencilerin daha önce bir dil kursuna tabi tutulmaları yönünde olmuştur. Okul müdürleri bu çocukların eğitim sistemine doğrudan dâhil olmalarının bir takım problemleri de beraberinde getirdiklerini düşünmektedirler. Bu nedenle eğitim sistemine dâhil olmadan önce planlı-programlı ve dil ağırlıklı bir eğitimden geçmeleri talep edilmektedir. Nüfus müdürlüklerinin adrese dayalı kayıt sisteminde veliyi muallakta bırakmaması gerektiği yönde talepler söz konusudur. Gelen Suriyeli vatandaşların nerede ikamet ettikleri konusunda bilgilendirilmesi istenmektedir. Suriyeli öğrenciler maddi ve manevi yönünde destek sağlanması gerektiği yönünde talepler yer almaktadır. Bazı okul idarelerimiz şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Dili çözüp buraya adapte olanlar başarılı olanlar var olduğunu da söyleyeyim, bizim elimizde ki çocuklar zeki çocuklardır. Bizim çocuklarımızla eş tutarsak öğrenme güçlüğü olarak iyiler. Ama özellikle dil konusunda çok problemimiz var. Biz Milli Eğitim Müdürlüğüne şunu söylüyoruz. Diyoruz ki bu çocukları mutlaka bir 6 ay dil kursuna alalım, dil kursu yapın ve dili çözsünler. En azından temel ibtiyâçlarını karşılayacak düzeyde dil sorununu çözmüş olsun. Ondan sonra biz onları zaten hızlandırılmış eğitimlerle, takviyelerle bir şekilde akranlarıyla eşit seviyeye getirmeye çalışırız. Benim burada dili öğretme şansım hiç yok. Destek almak istediğimiz bir diğer konu bir defa Nüfus Müdürlükleri'nin adrese dayalı sistemde kesinlikle veliyi muallakta bırakmaması lazım. Gelen Suriyeli vatandaşların nerede ikamet ettiğini bize bildirmeleri gerekiyor. Mesela Suriyeli vatandaş buraya geldiği zaman ve okul çağı çocuğu varsa bizim bunun bilmemiz lazım. Biz bunu göremiyoruz. Velinin gelip gelmemesi tamamen onun inisiyatifine kalmış bir şey. Buraya biri taşınsa ben onların Suriyeli kökenli mi Türk kökenli mi bunu bilmiyorum. Okul çağında çocuğu da olsa benim bundan haberim olmaz. Mesela gelecek yıl bizde kaç kayıt olduğunu ben ekrandan görüyorum, ama Suriyelileri göremiyorum. Nüfus Müdürlükleri Milli Eğitim Bakanlığı'nın sistemi ile entegre olması lazım”(MDR-E1).

“Yani manevi destek olarak belki devletimiz bunlara sahip çıksa daba da iyi olabilir. Onlar halıyla maddi sorunlar yaşıyorlar, bize gelen yardım desteklerini

ailelere biz yönlendiriyoruz. Cüzi de olsa yardımlar yapıyoruz ama bu daba organize olsa daba iyi olur. Netice de bu kişiler maddi imkânsızlıklar yaşıyorlar. Babası ölmüş çocuklar var ona devlet sistematik olarak daba yardımcı olmuş olsa o durumu yaşamazlar diye düşünüyorum”(MDR-E2).

Kısaca, okul müdürleri de öğretmenler gibi temel olarak bu çocukların okullara yönlendirilmeden önce Türkçe dil eğitimleri alması gereğinin altını çizmişlerdir. Diğer yandan, adrese dayalı nüfus kayıt sisteminde yer alan bilgilerin hem veliler hemde okul yöneticileri açısından açık ve anlaşılabilir olması hususu dile getirilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de bulunan geçici koruma kapsamındaki çocukların eğitime erişimlerini ve bu süreçteki deneyimlerini odağına alan bu çalışma da, öğretmen ve okul müdürlerinin yaşadığı deneyimlerde sürece dâhil edilmiştir. Çalışma sonunda tespit edilen başlıca sorunlar ve bunlara ilişkin çözüm önerileri aşağıda sunulmuştur.

Sorunlar:

- Çocukların eğitime erişimlerinde yasal olarak herhangi bir sorun bulunmama ile birlikte Suriyeli çocukların ve ailelerinin okullara kaydolma hakları bulunduğu ve nasıl kayıt yaptıracağını bilgisine erişimleri oldukça kısıtlı görünmektedir. Genelde Türkiye’ye daha önce yerleşmiş akrabadan veya yerleştiği yerdeki komşulardan bilgi alındığı gözlenmiştir. Bu ise rastlantısal bir şekilde olmaktadır.
- Bu öğrencilerin okula kaydedilmesi konusunda okul müdürleri sorun yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Özellikle adrese dayalı nüfus kayıt sistemindeki aksaklıkların giderilmesi-gelen Suriyeli vatandaşların nerede ikamet ettikleri konusunda bilgilendirilmesi gereği-vurgulanmıştır.
- Türkiye’deki okullara kayıtlı Suriyeli çocukların karşılaştığı birincil sorun dil bilmemenin yarattığı sorundur; çocukların anadillerinde eğitim alma olanakları oldukça kısıtlıdır. Okul müdürleri ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler neticesinde dil engelini aşmak için üretilen çeşitli çözümlerden de bahsedilmiştir. Özellikle bu çocukların sınıflara yerleştirilmelerinden önce bir hazırlık eğitiminden geçmesi gereği sıkça dile getirilmiştir.
- Araştırmaya kapsamında ziyaret edilen okullarda genel olarak Suriyeli çocuklara Türkçe öğretmek için ek kurslar ya da eğitimler verilmediği gözlenmiştir. Çocukların okula başlama yaşı geciktikçe; dil engeli büyümekte ve büyük yaşta Suriyeli çocuklar Türkçe okuma yazma

bilmedikleri için küçüklerin sınıflarına kaydedilmek durumunda kalmaktadır. Bu durum hem Suriyeli çocuklar, hem sınıftaki diğer çocuklar, hem de öğretmenler açısından çeşitli güçlükler yaratmaktadır. Okula daha büyük yaşlarda kaydolan Suriyeli çocukların ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalma riskleri daha yüksek görünmektedir.

- Suriyeli çocukların okullardaki rehber öğretmenlerden çoğu zaman destek almadıkları görülmüştür. Gerek sığınma öncesinde yaşanmış olumsuz deneyimler, gerek sığınılan ülke de karşılaşılan sorunlar, mülteci ve sığınmacı çocukların gelecekteki yaşamlarını da olumsuz etkileyecek sonuçlara sahiptir (Önder, tarihsiz). Rehber öğretmenler ise çeşitli nedenlerle destek veremediklerini belirtmiştir. Öncelikle öğretmen-öğrenci arasında dil bilmemenin yarattığı durumdan kaynaklı iletişim engelinin oluşu; mesleki yoğunluk vb. öğrencilerin bu servisin sunduğu hizmetlerden yararlanamamalarına sebep olmaktadır. Dolayısıyla Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemi içindeki psikososyal destek mekanizmalarından yararlanamadığı söylenebilir.
- Esasen, okullardaki rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmeti tüm öğrenciler için olduğu gibi Suriyeli öğrenciler için de önemli hizmetler sunan birimlerin başında gelmektedir. Suriyeli öğrencilerle yapılan odak grup toplantılarında çocuklar Suriye’de geride bıraktıklarını (aile büyükleri, evleri, okulları...) ve ailelerinin yaşadıkları yıkıcı savaş deneyimlerini paylaşma isteğinde olduğu gözlenmiştir. Bireysel olarak paylaşmada bulunmak istemeyenler için grup çalışmalarının faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Okul müdürleri ya da öğretmenlerle yapılan görüşmeler neticesinde, Suriyeli çocukların eğitime aktif olarak katılmasalar dahi, sadece sınıfta otursalar bile sıcak ve güvenli bir ortamda bulunmalarının sokakta olmalarından daha iyi olduğu; onlara bu olanağın sağlanmasının bile büyük lütuf olduğu belirtilmiştir. Bu görüşe paralel bir başka durum Suriyeli öğrencilerin karne notlarının verilmesiyle ilgilidir.
- Okul müdürleriyle yapılan görüşmeler neticesinde bazı okul idarecilerinin ilçe Millî Eğitim Komisyonu’ndan talep ederek tercüman görevlendirilmesini sağlayabileceklerinden haberdar olmadıkları gözlenmiştir. Başka bir deyişle bu yönde devletin sunduğu imkânlar hakkında ve bu süreçte izlenecek mekanizmalar hakkında bilgi eksiklikleri mevcuttur.
- Okul-aile işbirliği konusunun oldukça zayıf olduğu sıkça vurgulanan hususlar arasındadır. Birçok velinin hiçbir sorumluluk almadığı, çocuğunun okuluna dahi uğramadığı belirtilmiştir. Bu ilgisizliğin nedeni

konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Öğretmenlerin bir kısmı bu durumu ailelerin içinde buldukları çetin koşullara bağlarken bir kısmı bu durumu velilerin bilinçsizliğine, ilgisizliğine ve kayıtsız kalmalarına bağlamaktadır.

Öneriler:

Öncelikle ve ivedilikle, dil probleminin aşılması gerekmektedir. Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki Suriyeli öğrenci ve ailelerinin Türkçe dilbilgileri geliştirip, okuma, yazma ve konuşma becerileri arttırmaya yönelik eğitim programları ve materyallerin hazırlanması, eğitim ortamlarının sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda;

1) Okul çağındaki Suriyeli çocuklar ile ailelerinin Türkçe öğrenmeleri sağlanarak eğitim sistemi ve toplumla bütünleşmesi gerçekleştirilmelidir. Dil öğretirken uyum ve bütünleşmenin sağlanması, hızlandırılması ve daha etkili olabilmesi amacıyla Türk kültürü de tanıtılmalıdır. Bu amaçla öncelikle, Türk Dili Dersi Öğretim Programı hazırlanmalıdır. Ayrıca,

- Ders kitapları, çalışma kitapları, öğretmen kılavuz kitapları, okuma kitapları ve metinleri, Türkçe-Arapça iki dilli bir sözlük- tematik resimli sözlük, resimli konuşma kartları ve dil afişleri gibi sesli ve görüntülü eğitim materyaller hazırlanabilir.
- Dilbilgisi bölümü hazırlanırken Türkçe dilbilgisi kitapları kullanılabilir; dil becerileri dersi için de çeşitli okuma parçalarını ve okuma parçalarının içinden çıkan sözcük listeleri, parça ile ilgili anlamayı ölçen soruları yine okuma parçası üzerine hazırlanabilir.
- Türkçe, Türk kültürü ve folklor ile ilgili olarak çeşitli CD ve DVD’ler hazırlanabilir.

2) Hazırlanan ders programı ile ders materyalleri Türkiye’deki Suriyeli çocukların ikamet ettiği ve dolayısıyla Suriyeli öğrencilerin de çok sayıda olduğu yerleşim birimlerinin okullarında uygulamaya konulabilir. Bunun için Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği gerekmektedir. Bu bağlamda,

- Türkçe öğretmek amacıyla iki dilli kitaplar ve okul gereçleri hazırlanıp okullara/çocuklara dağıtılması,
- Dilbilgisi, sözcük bilgisi, dil becerileri ve kültürün (dil ve kültürel farklılıklar) öğretilmesi, (Hangi dil öğrenme kuramı-yöntemin genel ve özel hedefleri, bir izlenim modeli-öğrenme ve öğretme etkinlikleri, öğretmen rolleri, öğrenci rolleri, eğitim araç ve gereçleri)
- Bu programı uygulayacak öğretmenlerin yetiştirilmesi,
- Suriyeli çocukların sınıf arkadaşlarına yetişebilmesi için temel hedefin Türkçe öğretmek olduğu “Hoş geldin sınıfları”nın açılması ve bu sınıflar için öğretmen tahsis edilmesi. Bu sınıflarda eğitim alan Suriyeli çocukların bir sonraki sene normal okula devam etmelerinin sağlanması.

- Türkçe öğretilen sınıflarda öğrencinin profiline (yaş, ilgi alanı, dil seviyesi vb) bağlı olarak farklı yaklaşımların kullanılması.
- Öğrencilerin Suriye’de aldıkları eğitim seviyesi ve durumları göz önüne alınarak yetenek ve ihtiyaçlarına göre uygun sınıflara yerleştirmelerinin sağlanması
- Farklı eğitim düzeyleri arasında geçiş mekanizmalarının düzenlenmesi
- Öğrencinin performans ve potansiyeline ilişkin yeterli izleme ve tespit sisteminin sağlanması yapılabilir.

3) Öğrencilere / Ailelere Dönük Psiko-Sosyal Destek Verilebilir.

- İl/İlçe Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM) ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Birimi aşağıdaki uygulama önerilerine ilişkin sorumluluk alarak programlar başlatabilir.
- Suriyeli öğrencilerin psikososyal destek olanaklarından faydalanabilmesi için; Okullardaki psikolojik danışmanlar tercüman desteğiyle Suriyeli öğrencilerin paylaşım yapabilecekleri yapıcı ve iyileştirici bir ortam yaratabilir; Suriyeli öğrencilerle odak grup çalışmaları faydalı olabilir. Öğretmenlere travma sonrası stres bozukluğuna ilişkin uygulayabilecekleri yöntemler aktarılabilir; il Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Birimi bahsi geçen uygulama önerilerine ilişkin sorumluluk alarak programlar başlatabilir.
- Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli öğrencilerin başarılı bir şekilde eğitim sistemine dâhil edilen eğitim deneyimlerinin paylaşılması amacıyla okul işbirliklerinin desteklemesi sağlanabilir, zira ailelerin de okul hayatına entegre olmaları gerekmektedir.
- Dil ve kültürel farklılıklar; öğretmen ve öğretmen eğitimcilerine yönelik sınıftaki farklılıklar konusunda bilinçlendirilebilir.
- Çocukların sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerde yer almalarına özen gösterilebilir.
- Öğrenciler ve veliler her türlü eğitim sisteminden ve olanaklardan haberdar edilip uyarlanabilir.
- Öğrenci ve ailelere yönelik PDR desteği konusunda İl/İlçe RAM’larla bağlantıya geçilerek farklılık için eğitim verilmesi, öğretmenlerin travma sonrası stres bozukluğuyla baş etme konusundaki donanımlarının artırılması; savaş travması yaşayan çocuklarla çalışan öğretmenlere destek verilmesi sağlanabilir. Bu konudaki uygulama örnekleri üzerinde çalışılıp ülkemiz gerçeğine dönük uyarlamalar yapılabilir.
- Okullara kaydolmuş Suriyeli öğrencilerin ayrımcılığa maruz kalmalarını önlemek amacıyla; öğretmenlere, Türkiyeli öğrencilere ve velilerine yönelik güçlendirme yapılması; öğretmenlerin öğrenciler arasındaki ayrımcı ve zorba davranışlarla baş etme konusundaki donanımlarının artırılması; okullarda Suriyeli ve Türkiyeli öğrencilerin kaynaşmasını

kolaylaştıracak proje ve etkinlikler planlanması gereklidir. (Örneğin okula kaydolan Suriyeli öğrencilerin oryantasyonu için Türkiyeli öğrencilerin sorumluluk alması sağlanabilir.)

- Sürekli eğitim merkezinde ücretsiz düzenlenen kurslar neticesinde çocuklarla/ailelerin Türkçe öğrenmeleri sağlanabilir. Ancak bu alanda yetişmiş iş gücü bulmada zorluk çekilebileceği için Türkiye'deki üniversitelerin farklı bölümlerinde (İlahiyat Fakültelerinde, Eğitim Fakültelerince vb.) öğrenim gören Suriyeli öğrencilere⁷ bu konuda eğitim verildikten sonra, bu eğitimi vermeleri için gerekli ortam sağlanabilir. Eğitim sonrasında Türkçe seviyelerine ilişkin sertifika verilerek akabinde bu öğrenciler okullara yönlendirilebilir. Bu öğrencilerin izleme ve değerlendirme çalışması yapılabilir. İyi uygulama örnekleri paylaşılıp yaygınlaştırılabilir.
- Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren ve yaygın bir eğitim ağına sahip Halk Eğitim Merkezleri ile Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı Gençlik Merkezleri çatısı altında Suriyeli mültecilerin eğitim sorunları yediden yetmiş herkesin ihtiyacını minimize edecek şekilde giderilmesi mümkün görülmektedir. Özellikle ilk etapta okul çağındaki çocuk ve gençlerin bu merkezlerden eğitim alması ve eğitim öncelikleri dikkate alınarak eğitimcilerin hazırlıklarını sağlaması önem arz etmektedir. Üniversitede öğrenim gören ve özellikle varsa Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören Suriyeli gençlerin⁸ merkezlerdeki eğitimcilerle birlikte koordineli olarak eğitim sürecine dâhil olmaları gerekmektedir.

4) İl ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri'nin ilgili personeline yönelik kayıt sürecinin nasıl yürümesi gerektiğine ilişkin bilgilendirmenin yapılması; sürecin etkinliği izlenerek gerekli müdahalelerin yapılması; tüm Suriyeli çocukların ve refakatçilerinin eğitim hizmetlerine erişim konusundaki olanaklara ilişkin bilgilere erişiminin sağlanması sürecin işlerliği açısından önemlidir.

5) İstihdam edilecek personelin özelliklerine ilişkin olarak; Türkçe Öğretmenliği, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, Türk Dili ve Edebiyatı ve Çağdaş Türk Lehçeleri son sınıf öğrencileri, mezunları ile bu alanlarda yüksek lisans veya doktora yapanlar, mezuniyeti farklı alanlarda olup ilgili programlardan birinde yüksek lisans veya doktora yapanlar, Filoloji/Yabancı Dil Bölümü Son Sınıf Öğrencileri ve Mezunları Türkçe öğretim konusunda katılabilirler. İlahiyat Fakültesi, Arapça Öğretmenliği/ Arap dili ve edebiyatı mezunları sayılabilir. PDR bölümü mezunları da sürece dâhil edilmelidir.

⁷ Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sağladığı burslarla Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören Suriyeli gençler kast edilmektedir.

⁸ Türkiye'deki üniversitelerde eğitim gören Suriyeli gençlerin böyle bir sorumluluğu üstlenme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu hizmet tamamen gönüllük esasına dayalı olarak yürütülmelidir. Bu öğrencilerin kendi ülke vatandaşlarına hizmet vermeleri tamamen kendi istek ve iradeleri doğrultusunda gerçekleştirilmelidir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2016). Göç Sosyolojisi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akgül Gök, F., Gökçearslan Çiftci, E. (2017) "Position of the Syrian Refugee Children in Printed Media", *Border Crossing* 7(2) 231-248).
- Aksoy, Z. (2012), Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *The Journal of International Social Research*, 5 (20).
- Beter, Ö. (2006). Sınırlar Ötesi Umutlar, Mülteci Çocuklar. SABEV Yayınları No: 15, Ankara.
- Ciğer, İ.M. (2016). Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine. *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, Ocak-Haziran, 62-93.
- Culbertson, S. and Constant, L. (2015). Education for Syrian Refugee Children. Managing the Crises in Turkey, Lebanon and Jordan. RAND Corporation. Library of Congress Cataloging ISBN: 978-0-8330-9239-7.
- Demir, O. Ö. (2015), *Göç Politikaları, Toplumsal Kaygılar ve Suriyeli Mülteciler*. Global Political Strateji. Göç Çalışmalar Merkezi. Global Analiz.
- Diñcer, O. B, Federici, V., Ferris E., Karaca, S., Kirişçi, K. ve Çarmıklı, E. Ö. (2013), *Suriyeli Mülteci Çocukların Türkiye Devlet Okullarındaki Durumu, Politika ve Uygulama Önerileri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA).
- Dorman, S. (2014). Educational Needs Assessments for Urban Syrian Refugees in Turkey. Duke University Felsman Fellow at YUVA Association.
- Erdoğan, M. (2014), *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Güleç, C. (2015a), Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları. *Tesam Akademi Dergisi-Turkish Journal of TESAM Academy* Temmuz - July (2). 81 – 100.
- Güleç, İ. (2015b). Arap Baharı'nın Nedenleri, Uluslararası İlişkiler Boyutu ve Türkiye'nin Dış Ticaret ve Turizm Gelirlerine Etkileri. Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, KAÜ İİBF Dergisi, Cilt 6, Sayı 10.
- Kirişçi, K. (2014), *Syrian Refugees and Turkey's Challenges: Beyond the Limits of Hospitality*. The Brookings Institution. 1775 Massachusetts Avenue, N.W., Washington, D.C.
- Oytun, O. ve Gündoğar, S. S. (2015), *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Raporu*, ORSAM- TESEV Rapor No: 195, Ankara.
- Öner, S.G. (tarihsiz), Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası. *Orta Doğu Analiz*. Mart-Nisan Cilt: 6 Sayı: 61
- Sakız, H. (2016). Göçmen Çocuklar ve Okul Kültürleri: Bir Bütünleştirme Önerisi. *Göç Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, sf. 65 – 81
- SETA (2016a). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları. Hazırlayan, Emin, Müberra N.Sayı:153. Ankara
- SETA (2016b). Türkiye'deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası Fırsatlar ve Zorluklar. Hazırlayanlar: Coşkun İpek ve Emin, Müberra N. SETA Yayınları 69: Ankara.
- Şahin, C. (2001), Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), Ankara.
- Şirin, R.S. and Şirin, R.L. (2015). The Educational and Mental Health Needs of Syrian Refugee Children. Migration Policy Institute.
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), (2013), *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar*, Saha Araştırması Sonuçları. Ankara.

- Tunç, A.G. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *TESAM Akademi Dergisi*, Temmuz - 2015. 2 (2).
- Yavuz, Ö., Mızrak, S. (2016). Acil Durumlarda Okul Çağındaki Çocukların Eğitimi: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Göç Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, sf. 175 – 199
- Yazgan, P., Eroğlu Utku, D. and Sirkeci, I. (2015). "Syrian crisis and migration". *Migration Letters*, 12 (3): 181-192
- Yucesahin, M., and Sirkeci, I. (2017). "Demographic Gaps Between Syrian and the European Populations: What Do They Suggest?" *Border Crossing*, 7(2), 207-230. <http://tplondon.com/journal/index.php/bc/article/view/988> (Erişim tarihi 01.10.2017)

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), (2014), *Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri: Kardeş Topraklarındaki Misafirlik* <https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3931/xfiles/webformatisuriyedenturkiyeyenufushareketleri.pdf> (Erişim tarihi 21.05.2016)
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), (2015), "Afet Raporu I Suriye" <https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikListele1.aspx?ID=16>.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016 Türkiye Göç Raporu http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf (Erişim Tarihi 30.05.2017)
- BEKAM. (2015). "Suriyeli Misafirlere Yönelik Sosyal Uyum ve Eğitim Müfredatları Çalışmaları Raporu". <http://bulbulzade.org/indirilebilir/bekam-mufredat-raporu.pdf>
- GİGM. (2016). "Geçici Koruma". http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (Erişim tarihi 01.02.2017)
- GİGM. (2014). "Geçici Koruma Yönetmeliği". <http://www.goc.gov.tr/files/files/20141022-15-1.pdf> (Erişim tarihi 01.02.2015)
- Suriye Kriz Faaliyet Raporu 2012*. <http://www.kizilay.org.tr/dosyalar> (Erişim tarihi 23.05.2016)
- UNICEF (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar. <http://www.unicefturk.org/yazi/acil-durum-turkiyedeki-suriyeli-cocuklar> (Erişim tarihi 01.07.2017)
- UNESCO (2011). The Hidden Crisis: Armed Conflict and Education, Efa Global Monitoring. Report <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001907/190743e.pdf> (Erişim tarihi 09.07.2015)
- United Nations Development Programme-**UNDP** (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı-BMKP), (2015), Regional Refugee ve Resilience Plan 2015-2016. *Regional Strategic Overview*In Response to the Syria Crisis. <http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2015/01/3RP-Report-Overview.pdf> (Erişim tarihi 23.05.2016).
- United Nations High Commissioner for Refugees -UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği-BMMYK)UNHCR, (2014), Global Trends, *Mid-Year Trends Report*. The UN Refugee Agency. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (Erişim tarihi 10.10.2016).
- United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği-BMMYK), Syria Regional Refugee Response Inter-agency Information Sharing Portal, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (09.07.2015)

- United Nations High Commissioner for Refugees-**UNHCR** (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği-BMMYK), (2013), *The Future of Syria: Refugee Children in Crisis*. <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/unhcr-campaigns/childrensreport/Future-of-Syria-UNHCR-v13.pdf> (Erişim tarihi 19.09.2016).
- Geçici Koruma Yönetmeliği <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler> (Erişim tarihi 19.09.2016).
- MEB (2014). 150 bin civarında Suriyeli öğrenci Şu anda Türkiye’de eğitim görüyor, <http://www.meb.gov.tr/bakan-avci-150-bin-civarinda-suriyeli-ogrenci-su-anda-turkiyede-egitimgoruyor/haber/7278/tr> (09.07.2016)
- MEB (2016). Suriyeli çocukların eğitimi için yol haritası belirlendi <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr>
- UNICEF. (2015). Türkiye’deki Suriyeli Çocuklar Bilgi Notu. <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc> (Erişim tarihi: 21.09.2016)
- “MEB’den Suriyeli öğrenciler için elektronik kayıt sistemi [Electronic registration for Syrian students from MEB],” March 11, 2014. <http://www.egitimtercihi.com/gundem/13460-meb-den-suriyeli-ogrenciler-icin-elektronik-kayit-sistemi.html>. (Erişim tarihi 08.08.2016).

Syrian refugee children in public schools in Trabzon

Abstract

The civil war and conflict environment in Syria, which has continued since March 2011, has led to the refuge of millions of Syrian citizens in their neighboring countries. As of 2017, the number of Syrians who have been taken into temporary protection coverage in Turkey has exceeded 3 million. In such a massive immigration, children in school age constitute almost one third of the population. In line with the prolongation of the civil war in Syria and the subsequent residence of those who migrate to Turkey, it is necessary to be included in the education system of these children. This study aims to take the Syrian children who are in temporary shelter in the school age and focus their problems, expectations and demands on their education process. In addition, the experiences of school principals and teachers were also included in the study of the children they attend. The research is limited to the Syrian students studying in the six primary schools (primary and secondary) affiliated to the Trabzon Provincial Directorate of National Education between March-April 2016 and the school principals and teachers working in these schools. An in-depth interview technique was used during the gathering of the data in the field survey to determine the school administrators, teachers and students involved in the subject. Particularly, students were interviewed both individually and in focus. In this context, within the scope of policy development for the rights of temporary protection children, preparation and implementation of an effective training program, preparation and development of training materials, regular and direct monitoring activities, awareness of access to training processes.

Keywords: Temporary protection; Syrians children; education.